Федерацин пĕтĕмĕшле вĕренӳ
енĕпе ĕçлекен вĕрентӳпе меслетлĕх
пĕрлешĕвĕн йышăнăвĕпе
2015 çулхи çу уйăхĕн 20-мĕшĕнче
(2/15 №-лĕ протокол)
ЫРЛАНĂ

Ачасене шкулччен вĕрентмелли тĕслĕх программа

Куçаруçăсем:
Артемьева Т.В., Михайлова С.Г.

Ачасене шкулччен вĕрентмелли тĕслĕх программа

Программăра шкул çулне çитмен ачасене воспитани памалли, аталантармалли тата вĕрентмелли ĕçĕн тĕллевĕсемпе задачисене, унăн содержанине, йĕркелĕвне уçса панă. Унпа шкулченхи вĕренӳ организацийĕсенче ĕçлекенсем, ашшĕ-амăшĕсем, педагогика университечĕсемпе колледжĕсен преподавателĕсемпе студенчĕсем усă курма пултараççĕ.

Содержани

Кӳртӗм				4
1	Программӑн тӗллевлӗ пайӗ			8
	1.1	Ӑнлантарни		8
		1.1.1.	Программӑн тӗллевӗпе задачисем	8
		1.1.2.	Программа уйрӑмлӑхӗсем, ӑна никӗслекен принципсем	10
	1.2.	Кӗтекен результатсем		12
		Чи пӗчӗккисен ӳсӗмӗнче кӗтекен результатсем		12
		Кӗҫӗн ӳсӗмре кӗтекен результатсем		13
		Программӑна харпӑрланӑ тапхӑрта кӗтекен результатсем		14
	1.3.	Программӑпа йӗркеленӗ вӗренӳ ӗҫ-хӗлӗн аталантаруллӑ хаклавӗ		15
2	Программа шалашӗ			18
	2.1.	Пӗтӗмӗшле калани		18
	2.2	Вӗренӳ ӗҫ-хӗлне ача аталанӑвӗ тата вӗренӳ уҫлӑхӗсемпе килӗшуллӗн уҫса пани		18
		2.2.1.	Чи пӗчӗккисен тата кӗҫӗннисен ӳсӗмӗ	19
			Чи пӗчӗккисен ӳсӗмӗ (2–12 уйӑх)	20
			Кӗҫӗннисен ӳсӗмӗ (1–3 ҫул)	23
		2.2.2.	Шкул умӗнхи ӳсӗм	28
			Социаллӑ хутшӑну аталанӑвӗ	28
			Ӑс-тӑн аталанӑвӗ	29
			Пуплев аталанӑвӗ	33
			Ӳнерпе илемлӗх аталанӑвӗ	35
			Ӳт-пӳ аталанӑвӗ	36
	2.3.	Ҫитӗннисемпе ачасен хутшӑнӑвӗ		37
	2.4.	Педагогика коллективӗпе ачасен ҫемйисен хутшӑнӑвӗ		39
	2.5.	Сывлӑх тӗлӗшӗнчен кӑлтӑк пур ачасемпе тӳрлетӳ тумалли ӗҫӗн программи		41
3.	Йӗркелӳ ӗҫӗн пайӗ			44
	3.1.	Ачасене аталанма май паракан психологипе педагогика условийӗсем		44
	3.2.	Аталантаруллӑ япаласемпе талккӑш хутлӑхне йӗркелени		45
	3.6.	Вӗренӳ ӗҫ-хӗлне планлани		49
	3.7.	Кун йӗркипе режимӗ		50
	3.9.	Норма тата нормӑпа меслетлӗх документчӗсем		50
	3.10.	Литература ҫӑлкуҫӗсем		52

Кӳртӗм

«Раҫҫей Федерацинчи вӗренӳ ҫинчен калакан законпа» (декабрӗн 29-мӗшӗ, 2012, № 273 ФЗ) килӗшӳллӗ шкул умӗнхи вӗренӳ тӗп тата вӑтам вӗренӳпе танах пӗтӗмӗшле вӗренӳн пӗр шайӗ шутланать. Ҫапла вара, халӗ шкулчченхи ача-пӑча организацийӗ вӗҫе-вӗҫ вӗренӳ системин пуҫламӑш пусӑмӗ пулса тӑрать.

Шкулчченхи ӳсӗм этем харкамлӑхӗ калӑпланассинче питех те пӗлтерӗшлӗ. Ку ӳсӗмре тӗрлӗ пултарулӑх вӑйлӑ аталанса пырать, тӗрӗс пахалӑхсем калӑпланаҫҫӗ, характер уйрӑмлӑхӗсем йӗркеленеҫҫӗ. Шӑпах ҫак ӳсӗмре ачан сывлӑхӗ никӗсленет. Унӑн ӳт-пӳ уйрӑмлӑхӗсем йӗркеленсе аталанаҫҫӗ. Ҫакӑ пурте ачан психика функцийӗсене тата ӑс-тӑнне малалала аталантармалли условисем пулса тӑраҫҫӗ.

Ачасене хальхи саманари социаллӑ хутлӑхра хӑтлӑ майлашма хатӗрлес задача шкулчченхи вӗренӳ шалашне кӑна мар, ачасемпе аслисен хутшӑнӑвне йӗркелемелли мелсене те ҫӗнетме, вӗсен пурнӑҫне хӑрушсӑрлӑхла йӗркелеме хистет.

Чи кӗҫӗннисен тата шкулчченхи ачалӑх тапхӑрӗнчи вӗренӳ задачисене ҫӗнӗлле ӑслани ҫак ӳсӗмри ачасен вӗренес мехелне, вӗсен аталанӑвне йӗркелекен условисене, вӗренӳ тата аталантару стратегине, уйрӑм ҫын пурнӑҫне, кунпа пӗрлех обществӑн аталану тӑнӑҫлӑхне мӗнле витӗм кӳнине палӑртассипе ҫыхӑннӑ.

Ҫакӑ вара кӗҫӗн тата шкулчченхи вӗренӳ программисене ҫӗнӗлле калӑплама ыйтать. Ҫӗнӗ вӗренӳ программисем ачалӑха пур енлӗ хӑтлӑ тума май памалла.

Раҫҫейри вӗренӳ политики хальхи вӗренӳ ӗҫӗн тӗп тӗллевӗсене палӑртса пырать. Вӗсем вӗренӳ пахалӑхне тивӗҫлӗ шая ҫӗклеме, кашни ҫыннӑн ҫӗнӗлӗх пултарулӑхне вӑйлатма тивӗҫ. Ҫакӑ обществӑпа патшалӑхӑн хальхи тата малашнехи ҫивӗч ыйтӑвӗсене тивӗҫтерме кирлӗ. Тӗллевсене пурнӑҫлама хутшӑнӑвӑн информаци технологийӗсене ҫине тӑрса ӗҫе кӗртмелле. Пӗтӗм этемлӗх, уйрӑм халӑх, наци пухса упранӑ хаклӑхсем, этемӗн ирӗклӗ аталанӑвӗ малти вырӑнта тӑмалла. Кашни ачана вӗренме, вӗренӗвӗн тӗрлӗ мелӗпе усӑ курма майсем туса памалла. Ачана психологи тата педагогика вӗрентнӗ пек тимлӗ асӑрхаса тӑмалла, ӑна пур енӗпе те сыхламалла. Ку вӑл педагогика процесне йӗркелесе пымалли никӗс пулса тӑрать. Ҫакӑ вара шкулчченхи воспитани концепцине пурнӑҫа кӗртмелли ҫӗнӗ ҫулсем шырама, ачасене шкулччен воспитани парса вӗрентмелли хальхи программӑна улшӑнусем кӗртме кирлине кӑтартать. Вӗренӗвӗн наци-регион

хутлăхĕнчи уйрăмлăхсене, çавăн пекех нумай культура çыхăнулăхне те шута илес пулать.

Программăра педагогика процесĕ пĕр пĕтĕмлĕ пулмаллине тĕпе хунă. Ачана воспитани парасси, вĕрентесси тата аталантарасси тачă çыхăнса тăмалла. Çакă общество ыйтăвĕсене те, уйрăм çыннăн аталану нушисене те тивĕçтермелле.

Вĕренӳ содержанийĕнче унпа çыхăннă чи кирлĕ ĕç-хĕл тĕсĕсене, вĕсен çыхăнăвне кăтартса панă: ӳт-пĕве тĕреклетесси, ăс-пĕлӳ хывасси, пуплеве аталантарасси, хутшăнма вĕренесси, вăййа-кулла хутшăнасси, япаласемпе кулленхи пурнăçра усă курма хăнăхасси. Çакă пĕтĕмпех ачана пур енлĕн, çураçуллăн аталанма май парать.

Пĕчĕк ача хăй кам иккенне тĕрĕс ăнланса илесси, вăл пултаруллă та пуçаруллă, харкам пулса ӳсесси вĕренӳ ĕçĕн хальхи тĕллевĕсене мĕнле пурнăçланинчен килет. Çакна шута илсе программăра воспитанипе аталанăвăн тивĕçлĕ задачисене палăртнă, ача чунĕн пахалăхĕ епле пулмаллине, унăн шухăш-кăмăл аталанăвне кăтартса панă.

Вĕренӳ ăнăçлăхĕ, тĕпрен илсен, вĕрентекен пултарулăхĕнчен килет. Çакна шута илсе программа тытăмĕнче вĕренӳ содержанине пурнăçлассипе çыхăннă воспитанипе вĕрентӳ задачисене уйрăмах пысăка хунă. Педагогика ĕçĕ-хĕлĕ кашни вĕренекенпе пайăррăн ĕçлемеллине, кашни ачан туртăмĕсене, хăйне майлă психика-физиологи уйрăмлăхĕсене шута илмеллине кăтартать. Кунсăр пуçне ача кил-йышĕнчи лару-тăрăва, нушитертне, унăн çывăх тавралăхне шута илес пулать. Çакă ача-пăчапа професси тĕлĕшĕнчен тĕрĕс ĕçлемелли тĕп никĕс пулса тăрать.

Ачана вĕрентекенпе, юлташĕсемпе активлă хутшăнма хавхалантарасси, çут çанталăк тата ăс-хакăл пулăмĕсемпе паллашас кăмăл-туртăмне ӳстересси – педагогикăн тĕп тĕллевĕ. Тĕнчене, унăн нумай енлĕ пулăмĕсемпе пахалăхĕсене, вĕсен çыхăнăвĕсене ача шăпах ĕнтĕ ыттисемпе çыхăнса-хутшăнса ăса хывать, çакă ăна харкамăн тĕнчери вырăнне ăнланса илме май парать. Çапла май ача пĕтĕм общество пурнăçне кĕрсе пырать.

Шкулчченхи ача-пăча учрежденийĕнче педагогика ĕçне-хĕлне йĕркеллĕн, килĕшӳллĕн туса пымалли никĕс вăл – ача-пăчана ӳт-пӳ тĕлĕшĕнчен сывă, ăс-хакăл тĕлĕшĕнчен таса ӳстерме майсем туса пани. Ача пĕлӳлĕх тĕнчине канăçлăн, хăйне ăс çемми тата вăй çемми ĕç-пуç урлă кĕме пултартăр.

Ку чухнехи шкулчченхи ача-пăча учрежденийĕ вĕçе-вĕç вĕренӳ системин пуçламăш пусăмĕ пулса тăрать терĕмĕр. Вĕренӳ тĕллевĕсемпе задачисене, унăн содержанине палăртнă май вăл гуманизмпа килĕшсе

тăракан пĕтĕмĕшле тата наци культурин хаклăхĕсене тĕпе хурать, ачана чăн-чăн этем пулса ӳсме, унăн пултарулăхне уçса пама пулăшать. Наци культурине чуна хывма тăван чĕлхепе, литературăпа, халăх историйĕпе паллашни çеç çителĕксĕр. Шкулчченхи учрежденин пĕтĕм пурнăçĕнче наци шухăш-кăмăлĕ палăрса тăмалла. Çавăнпа та ку учрежденисен ĕçĕнче халăх педагогики паллă вырăн йышăнма тивĕç.

Ача халăх культури çинче ӳссе çитĕнесси вăл харпăр наци культурин пулăмĕсемпе пахалăхĕсене пĕлсе ăнланни, чунтан йышăнни çинче никĕсленсе тăрать. Çавăнпа та вĕренӳ ĕçне-хĕлне ачан наци тивĕçлĕх туйăмне аталантарас, çĕр-шывăн наци пуянлăхĕсене, тăван чĕлхене, культурăна, тăван халăх традицийĕсене упрама вĕрентес тĕллевпе туса пымалла. Çапла ĕçлесен ача ытти халăхсен çыннисене ăнланма, хисеплеме хăнăхать. Çакă вăл чăннипех гуманизмлă педагогикăпа килĕшсе тăрать.

Шкул çулне çитмен ачасене вĕрентмелли программăра çамрăк ăрăва харпăр хăй халăхне тата пĕтĕм этемлĕхе хисеплес туйăмпа ӳстерме кирлине палăртнă. Çакăнтан тухса тăраççĕ те ĕнтĕ ачана общество пурнăçне хутшăнма хатĕрлемелли педагогика тĕллевĕсем. Çавна май пĕчĕк ачана таврари çут çанталăкпа паллаштарасси, кулленхи пурнăçра кирлĕ малтанхи пĕлӳсемпе ĕç хăнăхăвĕсем пухасси вырăс, чăваш, тутар, мордва т.ыт. нацисен культура хутлăхĕнче пулса пырать. Наци хутлăхĕнче социаллă çыхăнусем обществăн чи кĕçĕн, пуçламăш шайĕнчех шкулчченхи вĕренӳ учрежденийĕнче, çемьере, таврара пурăнакан çынсен хутшăнăвĕнче палăраççĕ – çакна наци-регион шайĕ теме пулать. Ку çыхăнусем пĕтĕм халăх, çĕр-шыв, планета шайĕнче те палăраççĕ – çакна пĕтĕм этемлĕх шайĕ теме пулать.

Программăн мĕн пур пайĕн содержанийĕнче ача-пăча фольклорĕ тивĕçлĕ вырăн йышăнса тăрать. Çапла туни тĕрĕсех: шкул çулне çитмен ачасен пурнăçĕ, ĕçĕ-хĕлĕ пур аталану тапхăрĕнче те халăх сăмахлăхĕпе тачă çыхăннă, шăпах çакă ĕнтĕ тĕнчене курăмлă сăнарсем урлă, кăмăл-туйăм урлă пĕлсе тăма май парать. Фольклор – ачана тивĕçлĕ педагогика витĕмĕ кӳмелли чи хăватлă хатĕр, вăл пулăшнипе ача чунĕнче этемĕн чи пархатарлă енĕсене – ырă кăмăла, юмартлăха, хĕрхенӳлĕхе т.ыт. аталантарма пулать. Ача-пăча сăмахлăхĕ ушкăнри ачасене пĕр-пĕринпе хутшăнмалли питĕ паха мел пулса тăрать, кашни пепкенех хăй йышĕнче тивĕçлĕ çын пулма май парать.

Программăра краеведени материалĕсемпе, тăван çĕр çинче пурăнакан пур халăхăн ӳнер хайлавĕсемпе анлăн усă курма пăхнă. Çак материалсем кашни ачан пултарулăх хевтине уçса парса аталантарма май пăраççĕ.

Программа шалашĕ шкул умĕнхи вĕренĕвĕн Федераци вĕренӳ стандарчĕ ыйтнипе килĕшӳллĕ виçĕ тĕп пайран тăрать: тĕллевлĕ пайĕ, шалашĕ, йĕркелӳ пайĕ.

Тĕллевлĕ пайĕнче ĕç тĕллевĕпе задачисене, принципсене, кĕтекен результатсене панă.

Шалаш пайĕнче пилĕк вĕренӳ уçлăхĕнчи – «Социаллă хутшăну аталанăвĕ», «Ăс-тăн аталанăвĕ», «Пуплев аталанăвĕ», «Ӳнерпе илемлĕх аталанăвĕ», «Ӳт-пӳ аталанăвĕ» – ĕç-хĕлсене çырса кăтартнă.

Программăра вĕренӳ уçлăхĕсенчи тĕрлĕ ĕç-хĕл шалашне палăртнă:

– вăйă (сюжетлă тата рольлĕ вăйă, правилăсемлĕ вăйă тата ыт. те);

– хутшăну. Аслисемпе тата ытти ачасемпе хутшăнни;

– пĕлӳ-тĕпчев;

– социаллă тата çут çанталăк тĕнчине сăнаса та, хутшăнура та тĕпчени.

Кунпа пĕрлех çак хастарлăх тĕсĕсене те палăртнă:

– халăх сăмахлăхне тата илемлĕ литературăна йышăнни;

– харпăр хăйне пăхни, кулленхи ансат ĕçсем туни;

– тĕрлĕ материалпа конструкцилени (конструкторсем, модульсем, хут, çут çанталăк материалĕ);

– ӳнер (ӳкерни, йăвалани, аппликаци);

– кĕвĕ (музыка хайлавĕсене туйăмлă йышăнни, ăша хуни, юрлани, ритмпа çемĕ хусканăвĕсем, ача-пăча музыка инструменчĕсемпе калани);

– хускану (тĕп хусканусене харпăрлани).

Йĕркелӳ пайĕнче вĕренӳ ĕç-хĕлне епле йĕркелессин условисен системине çырса кăтартнă.

Программăпа Чăваш Республикинчи тата Раççей Федерацийĕн чăвашсем йышлăн пурăнакан ытти регионĕсенчи шкулчченхи вĕренӳ организацийĕсенче усă курма пултараççĕ.

Вĕренӳ тĕллевĕсемпе задачисене, унăн содержанине палăртнă май программăра гуманизмпа килĕшсе тăракан пĕтĕмĕшле тата наци культурин хаклăхĕсене тĕпе хуни ачана чăн-чăн этем пулса ӳсме, унăн пултарулăхне уçса пама пулăшать. Шкулчченхи организацин пĕтĕм пурнăçĕнче наци шухăш-кăмăлĕ палăрса тăмалла.

Шкул çулне çитмен ачасене вĕрентмелли программăна Чăваш Республикин вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви хушнипе, Чăваш Республикинче вĕренӳ ĕçне аталантармалли тĕллевлĕ программăпа килĕшӳллĕн калăпланă.

1. ПРОГРАММĂН ТĔЛЛЕВЛĔ ПАЙĔ

1.1 Ăнлантарса пани

Программăри идейăсен пуххи концепци пĕлтерĕшлĕ. Унăн тĕллевĕ – ачасен шкулччченхи вĕренĕвне пĕр çирĕп йĕркене пăхăнтарасси мар. Ăна вĕренĕвĕн тĕп задачисене вĕренӳ содержанийĕн федераллă пайĕпе тата наци-регион пайĕпе килĕшӳллĕн татса памалли никĕс вырăнне хумалла. Шкулчченхи вĕренӳ организацийĕсен педагогика коллективĕсем, наци-регион компоненчĕн содержанине шута илсе, программăн уйрăм пайĕсене улшăнусем кĕртме пултараççĕ. Çакăнпа пĕрлех программăн мĕн пур пайĕн пĕр пĕтĕмлĕхĕпе çыхăнулăхне сыхласа хăварас пулать.

1.1.1. Программăн тĕллевĕпе задачисем

Программа тĕллевĕ – ача аталăнăвĕн социаллă лару-тăрăвне, аталантаракан вĕренӳ хутлăхне, ачан харкамлăхне хутшăну урлă аталантарас мехелсене, вăйă тата пĕлӳ-тĕпчев ĕç-хĕлне ытти активлă формисене калăпласси. Ачан çул ӳсĕмĕпе тата пайăр уйрăмлăхĕсемпе килĕшӳллĕн, унăн ӳт-пĕвĕпе ăс-хакăлне пур енлĕн аталантарасси, пулас харкам культурин, наци хăй евĕрлĕхĕн, пултарулăх аталанăвĕн тĕп никĕсне хывасси.

Программа тĕллевне пĕр-пĕринпе тачă çыхăннă пайăр задачăсем уçса параççĕ:

– кашни ачан ӳт-пӳпе ăс-хакăл сывлăхне упрасси тата пиçĕхтерессси, унăн кăмăл-туйăмне çирĕплетме, ачана кашни тапхăрта пур енлĕ аталантарма тăрăшасси, харпăр хăй аталанăвĕн майĕсене тупма пулăшасси, сывлăхлă пурнăçпа пурăнма хăнăхтарасси;

– ачана таврари тĕнчепе, ытти çынсемпе кирлĕ пек хутшăнма вĕрентесси, харпăр хăйне тĕрĕс хак пама хăнăхтарса пырасси; пĕлӳлĕх туртăмĕсене, пултарулăхĕсене, ыйтăвĕсене аталантарасси;

– ачан пайăр уйрăмлăхĕсене упраса çирĕплетесси; пуçарулăхне, пĕлес кăмăлне, ирĕклĕхне, пултару хевтине аталантарасси;

– шкулчченхи вĕренĕве тивĕçлĕ шайра тытса пырасси; халăхăн тĕрлĕ сийĕнчи ачасен тата вĕсен ашшĕ-амăшĕн вĕренӳ ыйтăвĕсене тивĕçтерессси;

– кашни ачана вăл ăçта пурăннине, хăш халăхран пулнине, чĕлхине, арлăхне пăхмасăр пĕр тан та пур енлĕн аталанса пыма майсем туса парасси;

– вĕренӳ тата ăспару процесне чунпа этемлĕх хаклăхĕсем çинче никĕсленсе пĕрлĕхлĕ туса пырасси;

– социокультура хутлăхне ачасен ӳсĕм тата харкам уйрăмлăхĕсене шута илсе калăпласси.

Шкул çулне çитмен ачасене вĕрентмелли тĕллевпе задачăсене пурнăçлама тивĕçлĕ психологи тата педагогика майĕсем пулмалла:

– ушкăнсенчи мĕн пур ачапа гуманизм принципĕ хушнă пек ырă кăмăллă пулмалла, çакă вĕсен хутшăну туртăмне вăйлатать, ырă пулма, пĕлĕве ӳстерме, пуçарулăхне палăртма, харпăр хăй тĕллĕн ĕç тума хăнăхтарать;

– ача-пăча ĕçĕ-хĕлĕн тĕрлĕ тĕсĕпе туллин усă курмалла, вĕсене çыхăнтарса пымалла, çак майпа вĕренӳ ĕçĕн культура тĕлĕшĕнчи содержанине ӳстермелле;

– воспитани ĕçĕнче халăх педагогикипе анлă усă курмалла;

– вĕренӳ материалĕн тĕрлĕ варианчĕпе усă курмалла; çакă кашни ача пултарулăхне унăн интересĕсемпе тата кăмăл-туртăмĕсемпе килĕшӳллĕн аталантарма май парать;

– ачасене çитĕннисемпе тата хăйсенчен кĕçĕнреххисемпе те, аслăраххисемпе те тĕрлĕрен йышши хутшăнусене явăçтармалла;

– ачасене шкулчченхи вĕренӳ организацийĕнче тата çемье условийĕсенче воспитани парассине килĕшӳллĕн шайлаштарса пымалла, çемьен хăй ачи çӳрекен ушкăн ĕçне тата шкулчченхи организацин пĕтĕм ĕçне хутшăнмалла;

– çитĕннисен кашни ачапа унăн кăмăл-туйăмне шута илсе хутшăнмалла;

– кашни ачана хăй кăмăлне каякан ĕç хатĕрĕ, юлташ тата ыт. те суйласа илме май памалла;

– ача ăнăçу тунине педагогика тĕлĕшĕнчен хак панă чухне унăн хальхи ĕç-хĕл шайне умĕнхипе танлаштармалла;

– вĕренӳ культура тĕлĕшĕнчен пуян, нумай енлĕ лару-тăрура иртмелле; çакă ача кăмăлне тивĕçтерет, хаклав пултарулăхне аталантарать, обществăри хăйĕн вырăнне ăнланма пулăшать, пĕлӳлĕх туртăмне ӳстерет, илемлĕхе туйма-ăнланма хăнăхтарать, унăн харкамлăхне упраса хăварать;

– ача аталанăвĕнче, вĕренӳ ĕçне йĕркелессинче вăйă тĕп вырăн йышăнса тăмалла;

– илтнине улăштармасăр каласси пултару ĕçĕпе, ушкăнлă ĕçпе тата уйрăмшарăн ĕçленипе, куçăмлă вăйăсемпе тата ларса ĕçленипе килĕшӳллĕн çыхăнса тăмалла.

Организаци хăйĕн тĕп вĕренӳ программине калапланă чухне литература çăл куçĕсен списокĕнче кăтартнă вĕренӳ программисем çинче

никĕсленме, çавăн пекех программа калăплама Стандартпа килĕшсе тăракан меслетлĕх тата ăслăлăх ĕçĕсемпе те усă курма пултарать.

1.1.2. Программа уйрăмлăхĕсем, ăна никĕслекен принципсем

Федерацин патшалăх вĕренӳ стандарчĕпе шайлашуллă Программа çак принципсем çинче никĕсленнĕ:

1. Ачалăх тĕрлĕ енлĕхне тытса пырасси. Хальхи тĕнче нумай енлĕхпе тата уçăмсăрлăхпа palăрса тăрать. Çакă этемпе обществăн пурнăçĕн тĕрлĕ пайрăмĕнче курăнать. Раççей Федерацийĕ анлă талккăшлă патшалăх. Вăл тĕрлĕ культуруллă халăха пĕрлештерет. Обществăри, экономикăри, культурăри, вĕренӳри улшăнусем хăвăрт пулса пыни çынсене нумай енлĕ тĕнчере майлашăнма, харкамлăхне упраса хăварас мехелне аталантарма, çав вăхăтрах ыттисемпе тăнăç хутшăнма, харкам суйлав пултарулăхне аталантарма, ыттисен пахалăх суйлавне хисеплеме вĕренсе пыма хистет. Çакна кура вĕренӳ ĕç-хĕлне регион уйрăмлăхĕсене, социо-культура лару-тăрăвне, ачасен ӳсĕм тата харкам уйрăмлăхĕсене, пахалăхĕсене шута илсе йĕркелемелле.

2. Ачалăх хăй хаклăхне тата хăй евĕрлĕхне кашни çыннăн пĕтĕмĕшле аталанăвĕнчи пĕлтерĕшлĕ тапхăр пек упрани.

Ачалăх хăй хаклăхĕ – ачалăх тапхăрне этем пурнăçĕнчи чи пĕлтерĕшлĕ вăхăт пек йышăнни тата пуçламăш тапхăр малашнехи пурнăçа пысăк витĕм кӳнине шута илни. Çакна тĕпе хурса ачана кашни тапхăра тулли пурăнса ирттерме (амплификаци) майсем туса памалла.

3. Килĕшӳллĕ, меллĕ социализаци ача культура нормисене, ĕç-хĕл хатĕрĕсемпе мелĕсене, тыткалу тата культура тĕслĕхĕсене харпăрласси; çемье, общество тата патшалăх йăли-йĕркисене вĕренсе пырасси çитĕннисемпе тата ытти ачасен çыхăнăвĕнче пулса пымаллине пĕлтерет. Çакă ăна улшăнса тăракан тĕнчере пахалăхлă ĕçлеме майсем туса пама пулăшать.

4. Аслисемпе ачасен хутшăнăвĕ харкам аталануллă тата гуманизмлă характерлă пулни. Çакăн пек хутшăну ачасен харкамлăхне йышăнма тата хисеплеме, ача патне тимлĕ пулма, унăн кăмăл-туйăмне, интересĕсене, хутшăнура кашнин тăнăçлăхне хисеплесе шута илме хистет. Çакă вăл ачана пур енлĕн аталантарассин, унăн шухăш-туйăм тăнăçлăхне упрассин тĕп условисен шутĕнче.

5. Ача вĕренӳ ĕç-хĕлне туллин хутшăнма пултарни. Ку принциппа килĕшуллĕ вĕренӳ процесĕн пур субъекчĕ те – ачасем, çитĕннисем – программăна пурнăçлама активлă хутшăнаççĕ. Кашниех вăйăра, занятинче,

проектра, сӳтсе-явура, вӗренӳ ӗҫӗнче хăйӗн кăмăлне палăртма пултарать. Ачасем те ӳсӗм мехелӗпе шайлашуллă хăйсен курăмне, кăмăлне палăртма пултармалла.

6. Оганизаци ҫемьепе пӗрлӗхлӗ ӗҫлени, ҫемьепе хутшăну уҫăмлă пулни, ҫемье пахлăхӗпе йăли-йӗркине хисеплесе вӗсене вӗренӳ процесӗнче шута илни программăн тӗп принципӗсенчен пӗри шутланать.

Организацин ӗҫтешӗсен ача ҫемйинчи условисене пӗлсе тăмалла, унта пулакан улшăнусене ăнланса, ҫемьери пахалăхсемпе йăла-йӗркесене хиспелесе ӗҫлемелле.

7. Ача аталăнăвне тата вӗрентӗвне хутшăнакан, сывлăхне упракан тӗрлӗ организаципе тата партнӗрсемпе пӗрлӗхлӗ хутшăнса ӗҫлени, ҫавăн пекех вырăнти общесвтăн ресурсӗсене ачан аталанăвне пуянлатас тӗлӗшпе усă курни. Организаци, ачасен социаллă тата культурăллă опытне пуянлатма, ҫемьепе кăна мар, халăх йăли-йӗркисене харпăрлама пулăшакан ытти организацисемпе тата уйрăм ҫынсемпе ӗҫлӗ хутшăнусем йӗркелет. Вӗсемпе пӗрле тӗрлӗ проект, экскурсисем, уявсем ирттерме пулать. Кирлӗ чухне вӗсене ачасене психологипе педагогика пулăшăвӗ парас, сывлăха упрас ӗҫе явăҫтарма пулать.

8. Ачан пайăр уйрăмлăхӗсене шута илни. Ҫак принцип вӗренӳ процесӗнче ачасен харкам уйрăмлăхӗсене анлă шута илме, кашни ачан харкам аталану ҫул-йӗрне палăртма май парать. Ачан вӗренӳ шалашне йӗркеленӗ, активлăх формисене суйланă чухне унăн кăмăлне шута илнин пӗлтерӗшӗ ӳсет. Ҫакна тытса пыма ача аталанăвне сăнасах тăмалла, унăн ӗҫӗпе хăтланăшӗсене куллен тишкермелле, йывăр лару-тăрура пулăшса пымалла, хăйӗн кăмăлне каякан ӗҫ-хӗл суйлама майсем туса памалла.

9. Вӗренӳ ачасен ӳсӗмӗпе килӗшӳллӗ пулни. Педагогсен, ку принциппа шайлашуллă, шкулчченхи вӗренӳ содержание, меслечӗсене ачасен ӳсӗм уйрăмлăхӗсене шута илсе палăртмалла. Вӗсен ӳсӗмне тивӗҫекен пур ача-пăча ӗҫ-хӗлӗсемпе (вăйă, хутшăну тата пӗлӳ-тӗпчев ӗҫ-хӗлӗсем, ăславлăх активлăхӗ) анлă усă курмалла. Педагог ӗҫ-хӗлӗ ачасен аталанăвӗн саккунӗсемпе килӗшӳллӗ пулса пымалла.

10. Вариативлă аталантаруллă вӗренӳ. Ку принциппа килӗшӳллӗ вӗренӳ содержанине ачасен тӗрлӗ ӗҫ-хӗл урлă харпăрлас мехелне, вӗсен интересӗсемпе пултарулăхне кура палăртмалла. Педагогăн ачан малашнехи аталанăвне шута илсе ӗҫлемелле.

11. Вӗренӳ содержанийӗ тулли пулни, уйрăм вӗренӳ уҫлăхӗсене пӗрлештерме май килни. Программăра стандартпа килӗшӳллӗн ачасен социаллă хутшăну, пӗлӳ, пуплев, ӳнерпе илемлӗх, ӳт-пӳ аталанăвне вӗсен

хавхалануллă вăй-хăвачĕ урлă йĕркелесе пыма палăртнă. Программăна вĕренӳ уçлăхĕсене пайлани ача кашни вĕренӳ уçлăхне шкулти пек уйрăм занятисенче харпăрламалллине пĕлтермест.

Программăн кашни уйрăм пайĕ тĕрлĕ енлĕ çыхăннă: пĕлӳлĕх аталанăвĕ, пуплев тата социаллă хутшăну, ӳнерпе илемлĕх, пĕлӳлĕхпе пуплев тата ыт. те.

12. Программа идейăсен пуххи, концепци пĕлтерĕшлĕ. Унăн тĕллевĕ – ачасен шкулчченхи вĕренĕвне пĕр çирĕп йĕркене пăхăнтарасси мар. Ăна вĕренĕвĕн тĕп задачисене вĕренӳ содержанийĕн федераллă пайĕпе тата наци-регион пайĕпе килĕшӳллĕн татса памалли никĕс вырăнне хумалла. Шкулчченхи вĕренӳ учрежденийĕсен педагогика коллективĕсем, наци-регион компоненчĕн содержанине шута илсе, программăн уйрăм пайĕсене улшăнусем кĕртме пултараççĕ. Анчах çакна май программăн мĕн пур пайĕн пĕр пĕтĕмлĕхĕпе çыхăнулăхне сыхласа хăварас пулать.

Программăпа Чăваш Республикинчи тата Раççей Федерацийĕн чăвашсем йышлăн пурăнакан ытти регионĕсенчи шкулчченхи вĕренӳ организацийĕсенче усă курма пултараççĕ.

1.2. Кĕтекен результатсем

Шкул умĕнхи вĕренĕвĕн Федераци патшалăх вĕренӳ стандарчĕпе килĕшӳллĕн шкулчченхи ачасенчен конкретлă вĕренӳ ӳсĕмĕсем ыйтмаççĕ. Çакна шута илсе программăра кĕтекен результатсене тĕллев ориентирĕсем пек панă. Вĕсем ачасен вăл е ку ӳсĕмри çитĕнĕвĕсен характеристикисем пулаççĕ.

Программăн вĕренӳ тĕллевĕпе задачисем çав тĕллев ориентирĕсене пурнăçлассипе çыхăннă. Ачан аталанăвĕн тĕп характеристикисене вĕсен тĕрлĕ ӳсĕмре харпăрлама пултаракан çитĕнĕвĕсем пек панă. Психика аталанăвне шута илсе тапхăрлани çине никĕсленсе шкулчченхи ачалăх виçĕ ӳсĕм çине пайланать: чи пĕчĕккисен ӳсĕмĕ (ача пурнăçĕн пĕрремĕш тата иккĕмĕш çур çулĕсем), кĕçĕн ӳсĕм (пĕр çултан виçĕ çулччен) тата шкулчченхи ӳсĕм (виççĕрен çичĕ çулччен).

Чи пĕчĕккисен ӳсĕмĕнчи тĕллев ориентирĕсем

Пĕрремĕш çур çул вĕçне:

– ача аслисемпе хутшăнас кăмăлне уççăн кăтартни: хăйпе калаçнипе кăсăкланать, уншăн хĕпĕртет; сасăпа, кулăпа, хусканупа аслисене хăйпе хутшăнма чĕнет; аслисем пуçаракан вăйăсене хаваспах хутшăнать;

– ачан хӑй таврашне пӗлес хавхи палӑрни: теттесемпе, япаласемпе кӑсӑкланать, вӗсене куçарнине сӑнать, сасӑ янравне тимлет, теттене хавасланса алла илме ӑнтӑлать, ӑна сӑнать.

Пӗрремӗш çулталӑк вӗçӗнче:

– ача туйӑмлӑ хутшӑнма ӑнтӑлни, аслисен кӑмӑл-туйӑмне сисес, пуплев интонацине, сӑмахсен пӗлтерӗшне ӑнкарас-уйӑрас пултарулӑхӗ аталанни; çывӑх çынсене уйӑрма пултарни;

– тӗрлӗ япалапа интересленни, вӗсемпе кулленхи ӗç урлӑ паллашни, аслисен ӗçӗсене-хӑтланӑшӗсене евӗрлени, харкам кӑмӑлне каякан теттесене аслисенчен илме çине тӑни, вӗсемпе хӑйсем тӗллӗн выляма пултарни;

– аслисемпе хутшӑннӑ май тӗрлӗ хутшӑну хатӗрӗсемпе усӑ курни: пит-куç вылявӗ, ура хусканӑвӗ, сас пани (пуплешет, пӗрремӗш çӑмӑл ансат сӑмахсем калать); аслисене хӑйпе тӗрлӗ теттепе выляттарма хистени; хӑй хӑтланӑшӗсене аслисем ырлани-сивленине уйӑрни;

– ача-пӑча сӑвви-юррине, тӗрлӗ музыка инструментне каланине хавасланса итлени, ӳкерчӗксене сӑнаса унта мӗн ӳкернине паллани, аслисем ыйтнипе вӑл е ку япалана кӑтартни, хӑйне пурӑпа тата кӑранташпа усӑ курма хӑнӑхтарни;

– харпӑр хӑйне пӑхмалли хӑнӑхусене харпӑрлама тӑрӑшни (кашӑкпа çиет, чей чашкинчен ӗçет тата ыт.те);

– хускану активлӑхӗ ӳсни: ирӗклӗ хускалать, ларать, упаленет, ура çине тӑрать, аслисем пулӑшнипе пӗрремӗш утӑмсем тӑвать.

Кӗçӗн ӳсӗмри тӗллев ориентирӗсем

Виçӗ çул тӗлне:

– таврари япаласемпе кӑсӑкланни, вӗсене сӑнани-тӗпчени, тӗрлӗ мелпе усӑ курма хӑтланни. Кулленхи пурнӑçра усӑ куракан япаласем мӗн тума кирлине пӗлни, вӗсемпе тӗрӗс усӑ курма пултарни (кашӑк, тура тата ыт.те), харкам ӗçне вӗçне çитерме ӑнтӑлни;

– аслисемпе хутшӑнма ӑнтӑлни, вӗсемпе тӗрлӗ лару-тӑрура мӗнлерех хутшӑннине ӑнланни, вӗсен хӑтланӑшӗсемпе ӗçӗсене евӗрлесе пӗрле шайлашуллӑ тума пултарни;

– активлӑ тата пассивлӑ пуплеве харпӑрлани: аслисен пуплевне ӑнланать, ыйтма тата йӑлӑнма пултарать, таврари япаласемпе теттесен ячӗсене пӗлет;

– тантӑшӗсемпе кӑсӑкланма пуçлани: вӗсен хӑтланӑшӗсене сӑнать тата евӗрлет. Тантӑшӗсемпе туйӑмлӑ хутшӑнать;

– кӗске вӑйӑсенче аслисен хӑтланӑшӗсене харпӑрласа евӗрлет. Вӑйӑра кирлӗ япаласене урӑххисемпе улӑштарса усӑ курать;

– кулленхи вăйăсенче хăй тĕллĕн выляма пултарни, харкама пăхас ансат хăнăхусене харпăрлани;

– săвă-юрă, ансат кĕске калав-юмах итлеме, ӳкерчĕксем сăнама, кĕвĕ май хускалма юратни. Продуктивлă ĕç-хĕлсене хаваспа хутшăнни (ӳнерпе конструкци ĕçĕ-хĕлĕ тата ыт те);

– пур кăмăлтан хускални – утать, тĕрлĕ еннелле чупкалать, тĕрлĕ хускану тума ăнтăлать (сикет, урлă каçать, çӳле хăпарать тата ыт. те).

Программăна харпăрланă тапхăрти тĕллев ориентирĕсем

Çичĕ çул тĕлне:

– ача тĕп ĕç-хĕл мелĕсене харпăрлани; вăйăра, хутшăнура, конструкци тата ытти ача-пăча ĕç-хĕлĕнче активлă пуçарулăх тата хăйтĕллĕнлĕх кăтартни; хăй валли ĕç, пĕрле ĕçлекенсене суйлама пултарни;

– ача тĕнчене, харкама, ытти çынсене ăшпиллĕн йышăнни, унăн харкам тăнăçлăх туйăмĕ пурри. Вăл аслисемпе тата тантăшĕсемпе активлă явăçни, пĕрлĕхлĕ вăйăсене хутшăнни. Ыттисен туйăмĕсемпе интересĕсене шута илме, калаçса татăлма, вĕсен çитĕнĕвĕсемшĕн савăнма, инкек-синкекĕсемшĕн пăшăрханма пултарни. Харкам туйăмĕсене выранлă палăртни, хирĕçӳсене çураçуллă татса пама тăрăшни;

– ачан шухăш вĕçевĕ аталанни. Çакă тĕрлĕ ĕç-хĕлте, вăйăра палăрни. Ача тĕрлĕ вăйă выляма пĕлни, ятарласа калăпланă тата чăн-чăн пурнăçри лару-тăрăва уйăрма пултарни, вăйăсен йĕркине тытса пыма хăнăхни;

– ача çыхăнуллă пуплеве самай лайăх харпăрлани, хăйĕн шухăшне, кăмăл-туйăмне палăртма, хутшăнура харкам пуплевне калăплама, сăмахсене сасăсем çине уйăрма пултарни, вĕсен хутла вĕренессин никĕсĕ калăпланса пыни;

– ачасен шултра тата вĕтĕ моторика аталанни: вăл чĕрĕ, чăтăмлă; тĕп хусканусене харпăрланă, хăйĕн хусканăвĕсене тĕрĕслесе тăма пултарать;

– ача çирĕппĕн, вăй хурса тăрăшма; тĕрлĕ ĕç-хĕлте аслисемпе тата тантăшĕсемпе хутшăннă май харкама тытмалли социаллă нормăсемпе правилăсене пăхăнма; хăрушсăрлăх тыткаларăш тата харпăр хăй гигиени правилисене тытса пыма пултарни;

– ачан темĕн те пĕр пĕлес килни аталанса пыни: аслисемпе тантăшĕсене ыйтусем парать; пулăмсен çыхăну хутшăнăвĕсемпе, сăлтавĕсемпе интересленет; харкам тĕллĕн çут çанталăк пулăмĕсене, çынсен тыткаларăшĕсене сăлтавлама хăтланать. Сăнама, тĕпчеме, туса пăхма, таврари чăнлăха ӳкерме ăнтăлни; харкам çинчен, хăй пурăнакан çут çанталăк тата социаллă тĕнче çинчен ансат пĕлӳ харпăрлани. Ача-пăча литература хайлавĕсемпе паллашни, чĕрĕ çут çанталăк, естествознани, математика,

истори тата ыт. те уçлăхĕсенчи ансат ăнлавсемпе паллашни. Тĕрлĕ ĕç-хĕлсенче харпăрланă пĕлӳ-ăслайĕсем çинче никĕсленсе харкам йышăнăвне палăртма пултарни.

Çӳлерех кăтартнă пахалăхсемпе пултарулăхсен шайĕ тата вĕсене палăртас мехел уйрăм ачан, ун пурнăç шайĕн тата харкам уйрăмлăхĕсен витĕмне кура, самай тĕрлĕ пулма пултарать.

Программа шкулчченхи ачасен харкам аталанăвĕн пĕтĕмĕшле саккунĕсене тата ăнăçлă аталану тапхăрĕсене шута илни çинче никĕсленет.

Сывлăх енчен кăлтăк пур ачасемпе сусăр ачасен пуплев, пĕлӳлĕх тата социаллă аталанăвĕн пахалăхĕ тĕрлĕ пулма пултарать. Хавшак сывлăхлă ачасем пур организацисенче вĕренĕвĕн тĕп программинче тĕллев ориентирĕсене палăртнă чухне ачан ӳсĕм уйрăмлăхĕсемсĕр пуçне унăн харкам аталанăвне те, сывлăх тĕлĕшĕнчи кăлтăкĕсене те, харкам-типологи хăй евĕрлĕхĕсене те шута илмелле.

1.3. Программăпа йĕркеленĕ вĕренӳ ĕç-хĕлĕн аталантаруллă хаклавĕ

Организацин программăпа шайлашуллă йĕркеленĕ вĕренӳ ĕç-хĕлĕн пахалăхне хаклани пысăк пĕлтерĕшлĕ. Вăл çак ĕç-хĕле аталантарма май парать.

Хаклавăн концептуаллă никĕсĕсене Раççей Фдерецийĕн вĕренӳ çинчен калакан законĕпе тата Стандартпа килĕшӳллĕн палăртаççĕ.

Пахалăх хаклавĕ, урăхла каласан Организаци йĕркелесе пыракан ĕç-хĕле Стандартпа Программа ыйтнине тивĕçтернине хаклани, чăн малтан Организаци вĕренӳ валли мĕнле условисем тунине хакланипе çыхăнать. Ку вăл – психологи тата педагогика, кадр, пурлăхпа техника енчен тивĕçтерес, финанс, информаципе меслетлĕх, ертсе пыру условийĕсем.

Программăра Организацисен вĕренӳ ĕç-хĕлĕн пахалăхне ачасенчен кĕтекен результатсен хаклавĕ çинче никĕсленсе пĕтĕмлетме палăртман.

Программăра кăтартнă тĕллев ориентирĕсене:

– ятарлă хакламалла мар;

– вĕсем ачасен пĕтĕмĕшле тата тапхăрсен хушшинчи аталанăвĕн шайне палăртмалли ятарлă никĕс пулмаççĕ;

– вĕсем ачасен чăн çитĕнĕвĕсемпе танлаштармалли тĕслĕх пулмаççĕ.

Программăра ачасен аталану, вĕсен вĕренӳ çитĕнĕвĕсен динамикине тĕрĕслесе тăмалли майсен системине палăртнă. Вăл сăнав çинче никĕсленет. Унта çаксем кĕреççĕ:

– педагогика ĕçĕсен хаклавĕпе вĕсене малашне лайăхлатас тĕллевпе çыхăннă педагогика сăнавĕсем, педагогика диагностики;

– ачасен вĕренӳ ĕç-хĕлĕнчи çитĕнĕвĕсене кăтартакан пухмач (портфолио);

– ача аталанăвĕн картти;

– ачан пайрăм аталанăвĕн тĕрлĕ шкали.

Стандарт тата вĕренӳ ĕç-хĕлĕн хаклав программипе шайлашуллă Программа:

1) шкулчченхи ачан аталанăвĕн тата ăнăçлă социализацийĕн хаклавĕсене ырлать;

2) хальхи условисенче ачасен аталанăвĕн çул-йĕрĕ тĕрлĕрен пулма пултарнине шута илет;

3) шкулчченхи вĕренӳ системинче варитивлă вĕренӳ программисемпе тата тĕрлĕ йĕркелӳ формисемпе усă курма тĕллетерет;

4) çемьене, вĕренӳ организацийĕсене, педагогсене хаклав меслечĕсемпе инструменчĕсене çаксене шута илсе суйлама май парать:

– шкулчченхи ачалăхра ачан аталанăвĕ тĕрлĕрен пулма пултарнине;

– вĕренӳ уçлăхĕн варианчĕсем тĕрлĕ пулнине;

– Раççей Федерацийĕн тĕрлĕ регионти муниципаллă организацисен вырăнти условисем расна пулнине.

Вĕренӳ ĕç-хĕлĕн аталантаруллă хаклавĕн тĕп тĕллевĕ – шкулчченхи вĕренӳ системине Стандарт ыйтнипе, унăн принципĕсемпе шайлашуллă аталантарасси.

Программăра пахалăх хаклавĕн системин çак шайĕсене палăртнă:

- ачан аталăнăвĕн диагностики. Вăл педагога хăйĕн ĕçĕсен витĕмне хакламалли, малашнехи ĕç-хĕлне планмалли инструмент пулать;
- Организацин харкам тата шалаш хаклавĕ;
- Организацине тулаш хаклани. Вăл шутра никама пăхăнман профессилле тата обществăлла хаклав.

Вĕренӳ организацийĕн шайĕнче ĕç-хĕлĕн аталантаруллă хаклавĕн системи çак задачăсене татса парать:

- шкулчченхи вĕренӳ программине пурнăçлассин пахалăхне ӳстересси;
- Организацин тĕп вĕренӳ программи тытăмĕ, условисем тата тĕллев ориентирĕсем тĕлĕшĕнчен Стандарт ыйтнине тивĕçтересси;
- Организацин ĕç-хĕлне объективлă тĕрĕслесе хак парасси;

- педагогсене, Организацин малашлăх аталанăвĕпе килĕшӳллĕ, професси ĕç-хĕлĕнчи ориентирĕсене кăтартасси;
- шкулччченхи тата пĕтĕмĕшле пуçламăш вĕренĕвĕн вĕçе-вĕçĕмлĕх никĕсне хывасси.

Шкулччченхи вĕренӳ пахалăхне ӳстерес ĕçре тĕп вĕренӳ программине пурнăçа кĕртессин психологипе педагогика условийĕсен пахалăхĕсен хаклавĕ питех те пĕлтерĕшлĕ. Вĕренӳ пахалăхне Организаци шайĕнче хакланă чухне психологипе педагогика условийĕсен пĕлтерĕшĕ малта пулмалла. Хаклавăн тĕп объекчĕ – ача, унăн çемйи тата Организацин педагогика коллективĕ хутшăнакан вĕренӳ процессĕн шайĕ.

Пахалăх хаклав системи педагогсене те, администрацине те харкам ĕç-хĕлне сăнама тата программăпа тĕплĕ ĕçлеме майсем туса парать. Вĕренӳ ĕç-хĕлĕн пахалăхне хакланин результачĕ кирлĕ чухне вĕренӳ тĕп программине улшăнусем кĕртнине, вĕренӳ ĕç-хĕлĕн условисене тĕрĕсленине сăлтавлама май парать.

Вĕренӳ ĕç-хĕлне пахалас ĕçре ачасен çемйисен, Организацин вĕренӳ ĕç-хĕлне хутшăнакан ытти субъекчĕсен шухăш-кăмăлне шута илни те пĕлтерĕшлĕ.

Пахалăх хаклав системи Организаци администрацине те, педагогсене те хăйсен ĕçне тишкерме, малашнехи ĕçне лайăхлатма май парать. Хаклав результачĕсем вĕренĕвĕн тĕп программине, вĕрену процесне тӳрлетӳсем кĕртмелли, вĕренӳ условисене улăштармалли никĕс пулса тăраççĕ. Вĕренӳ ĕç-хĕлĕн пахалăхне хаклас системăра ачасен çемйисем те, вĕренӳ хутшăнăвĕн ытти субъекчĕсем те пĕлтерĕшлĕ вырăн йышăнаççĕ.

Шкулччченхи вĕренĕвĕн пахалăх хаклав системи:

– Организацин ***вĕреневĕн тĕп программин*** Стандартра палăртнă ***пилĕк тĕп вĕренӳ уçлăхĕнче пурнăçлассин психологипе педагогика тата ытти условийĕсен хаклавĕ*** çинче никĕсленмелле;

– ***ача тата унăн çемйи мĕне вĕрентмелле тесе шутланине,*** шкулчченхи вĕренĕвĕн ĕç пахалăхĕ ***вĕсене тивĕçтерни-тивĕçтерменнине*** шута илет;

- *Организаци ĕçĕн пахалăхне хакланă чухне ачан харкам аталанăвĕн хаклавĕ çинче* тĕревленме *чарать;*

– шкулчченхи программăсене, ĕç формисемпе меслечĕсене пĕр евĕрлетессинчен хăтарать, *вĕсен* ***вариативлăхне ырлать;***

– хаклав шалашне Организаци педагогĕсем харкам ĕçне хаклани те, шкулчченхи Организацири вĕренӳ ĕçĕн условисене ***профессилле тата никама пăхăнман обществăлла хаклани те кĕрет;***

– харкам хаклавара та, тулаш хаклавра та ***программăна епле пурнăçланине хакламалли инструментсем*** пĕр пулмалла.

2. ПРОГРАММА ШАЛАШĔ

2.1. Пĕтĕмĕшле калани

Программа ку пайĕнче çакна çырса кăтартнă:

– вĕренӳ ĕç-хĕлĕн модулĕсене ачан аталанăвне пилĕк вĕренӳ уçлăхĕпе килĕшуллĕн сăнланă: социаллă хутшăну, ăс-тăн, пуплев, ӳнерпе илемлĕх, ӳт-пӳ аталанăвĕ;

– Программăна пурнăçа кĕртмелли вариативлă формăсемпе меслетсене, хатĕрсене, ачасен харкам психологийĕн уйрăмлăхĕсене, вĕсен вĕренӳ туртăмĕн спецификине, интересĕсене;

– сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе ĕçлемелли адаптивлă тӳрлетӳ-аталантару программине.

Вĕренӳ ĕç-хĕлне йĕркелемелли майсене педагогика коллективĕ вырăнти условисене мĕнле пăхнине шута илсе, Стандартпа тата Организацин программипе килĕшӳллĕ суйлама ирĕк панă.

Вĕренӳ процесне, аталану енĕсемпе вĕренӳ ĕç-хĕлне вĕренӳ уçлăхĕсенче палăртнă пек йĕркеленĕ май программа принципĕсене тытса пымалла, вăл шутра ачалăх тĕрлĕлĕхне, ачан харкам тата ӳсĕм уйрăмлăхĕсене шута илмелле. Вĕренӳ шалашне çав принципсем çинче йĕркеленĕ май ачан интересĕсемпе вĕренӳ сăлтавĕсем, вĕсем хăйсем те пĕр-пĕринчен самай улшăнса тăнине; пултарулăхĕсем тĕрлĕрен пулнине, вĕсен тĕрлĕ социокультурăллă уçлăх пулнине, организаци ăçта вырнаçнине асра тытмалла.

2.2. Вĕренӳ ĕç-хĕлне ача аталанăвĕ тата вĕренӳ уçлăхĕсемпе килĕшӳллĕн уçса пани

Программăна пурнăçламалли вариативлă формăсемпе мелсене, меслетсене тата хатĕрсене ачасен ӳсĕм тата харкам уйрăмлăхĕсене, вĕренӳ туртăмĕсене, интересĕсен спецификине шута илсе çырса пани.

Программăна пурнăçласси вĕренӳ программисенче, меслетлĕх пособийĕсенче çырса кăтартнă вариативлă формăсемпе мелсем, меслетсемпе хатĕрсем çинче никĕсленсе пулса пырать. Вĕсем Программа принципĕсемпе, тĕллевĕсемпе килĕшсе тăраççĕ. Педагог вĕсене Программăна вăйа кĕртессин социокультура, географи, климат условийĕсем тĕрлĕрен пулнине, ачасен ӳсĕм уйрăмлăхĕсемпе интересĕсене, ушкăн мĕнле йĕркеленнине, ашшĕ-амăшĕсем (саккунлă представителĕсем) ыйтнине шута илсе суйлаççĕ.

Вĕренӳ ĕç-хĕлĕн вариативлă формисем, мелĕсем, меслечĕсем шутĕнче çаксене палăртма пулать: пĕтĕм ушкăн валли йĕркеленĕ занятисем; тĕрлĕ тĕслĕ вăйă, вăл шутра ирĕклĕ вăйă, вăйă-тĕпчев, роллĕ вăйăсем, хусканулла тата халăх вăййисем; ачасем аслисемпе тата тантăшĕсемпе хутшăнни; тĕрлĕ проект, вăл шутра тĕпчев проекчĕсем; уявсем, социаллă акцисем, çавăн пекех режим саманчĕсем. Вĕсемпе пуринпе пĕрлĕхлĕ е кашнипе уйрăммăн аслисем пуçарнипе йĕркеленĕ тĕрлĕ ĕç-хĕлте те, ачасем хăйсем суйланă ĕç-хĕлте те усă курма пулать.

Кашни формăпа, мелпе, меслетпе тата хатĕрпе Стандартăн тĕп принципĕсем тата 1.1.2 пайĕнче уçса панă принципĕсем çинче никĕсленсе усă курмалла. Урăхла каласан, ачана вĕренӳ процесĕнче хăйĕн пултарулăхĕпе тата интересĕсемпе шайлашуллă, активлă хутшăнма майсем туса памалла. Вĕсен хутшăнăвĕ кашнинех тивĕçлĕ аталантарма май памалла.

Программăна пурнăçлама, Стандартра тĕллевлĕ ориентирсем пек çырса кăтартнă Программăн 1.2 пайĕнче тăратнă кĕтекен результатсене калăплама тивĕçлĕ формăсем, мелсем, меслетсем суйласа илнĕ чухне ачасен ӳсĕм характеристикисене, кашни ӳсĕм тапхăрĕнче лартакан ӳсĕм задачисене шута илмелле.

2.2.1. Чи пĕчĕккисен тата кĕçĕннисен ӳсĕмĕ

Чи пĕккисен тата кĕçĕннисен ӳсĕм тапхăрĕн тĕп задачи – харкама, çынсене, тĕнчене шанас туйăма калăпласа пырасси.

Çитĕннисен пĕлтерĕшлĕ задачи – шанчăклă, хаваслă хутшăну йĕркелесе тытса пырасси. Çакăн çинче ачан психика тата харкам аталанăвĕ никĕсленет (Б. Боулби, Э. Эриксон, М.И. Лисина, Д.Б. Эльконин, О.А. Карабанова тата ыт те.). Ку процесра тĕпре ачан аслисемпе туйăмлă хутшăнни пулать.

Ача ӳснĕçемĕн унпа çывăх çитĕннисен шучĕ нумайланса пырать. Вĕсемпе хутшăннă май ача хăрушсăрлăх тата юрату тупать. Тантăшĕсем ăна тĕнчене тĕпчеме, çĕнни уçса пыма хавхалантараççĕ.

Программăна пурнăçа кĕртнĕ май ачасемпе шанчăклă, хавхаланулла хутшăну тытса пыни пур ӳсĕмре те пĕлтерĕшлĕ.

Харкам аталанулла хутшăнура педагог кашни ачан ӳсĕм тата харкам уйрăмлăхĕсене, характерне, йăлисемпе туртăмĕсене шута илет. Кун пек хутшăнура вăл чи малтан ачан харкамлăхне, унăн уйрăмлăхĕсемпе туртăмĕсене, ĕç сăлтавĕсене тимлет, ача хăйне хătлă туйтăр, пултарулăхĕсем ăнăçлă аталанччăр, вĕсене пурнăçа кĕртме майсем анлăланччăр тесе тăрăшать. Çакă пурнăçлантăр тесен Оганизацинче те хăтлă та кăмăллă лару-тăру пулмалла, çитĕннисемпе ачасен пĕр-пĕрне шанмалла, кашни ача хăйне хăтлă туймалла, хăйĕн кăмăл-туйăмне ирĕклĕ палăртма, кăмăл туртăмĕсене

тивĕçтерме пултармалла. Çакăн пек хутшăну унăн кăмăл-туйăм, мотиваци, пĕлӳлĕх уçлăлăхĕсене, харкамне пĕтĕмĕшле аталантармалли тĕп услови пулать.

Çак ӳсĕмшĕн ачан шырав-тĕпчев активлăхне аталантарма майсем туса пани уйрăмах пĕлтерĕшлĕ.

Чи пĕчĕккисен ӳсĕмĕ (2–12 уйăх)

Пĕрремĕш çур çулта вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем çак условисене йĕркелессипе çыхăннă:

– ачан шанăç кăмăл-туртăмне унăн малашнехи (пурнăç тăршшĕпех) психика тата харкам аталанăвĕн тĕп условийĕ пек аталантарса пыни;

– харкама, çынсене, тĕнчене шанас тĕп туйăма аталантарни;

– пĕчĕк ачапа çитĕннисен туйăмлă (уйрăм лару-тăрура, харкам хутшăнура) хутшăнăвне аталантарни;

– япала таврашне пĕлес активлăха, тĕпчев активлăхне аталантарни;

– ӳт-пĕве пиçĕхтерни.

Ку ӳсĕм тапхăрĕнче ача туйăмлă хутшăннă май унăн малашнехи аталану мехелĕ никĕсленет. Çак харкам характеристикăсем калапланассин никĕсĕ йĕркеленет: харкама хăтлă туйни, пуçарулăх, пĕлес туйăм, таврари çынсемпе кăмăллăн хутшăнни, вĕсене шанни.

Социаллă хутшăну аталанăвĕн уçлăхĕнче

Асли ачан ыттисемпе хутшăнас тата социаллă çыхăну туртăмне тивĕçтерет: ачана ăшă кулăпа пăхать, çепĕç сăмахсем калать; тирпейлĕн, сыхланусллă алă çине илет, ачашлать; вăл кулнине, пуплешнине хуравлать; ача пуçарăвне хавхалантарать. Ачана хăйне хăтлă туйма майсем туса парать, ăна ятран чĕнет, мухтать. Ача кăмăлсăррине шута илет, сăлтавне сирет (пиелет, тăхăнтарать, çитерет тата ыт. те), лăпланатарать.

Асли ачан пуплешĕвне аталанма пулăшать: режим саманчĕсене пурнăçланă май унпа калаçать; ачан хусканăвĕсене сăмахпа каласа пырать; япаласен, теттесен ячĕсене калать; туйăмлă вăйăсем йĕркелет; юрăсем юрлать.

Пĕлӳлĕх уçлăхĕнче

Асли ачана çĕнĕ кăмăл-туйăмсемпе пуянланма условисем туса парать. Унăн пĕлес килнине амалантарать. Вăл курма-илтме пултаракан уçлăха теттесем, тĕрлĕ капăшлă, калăпăшлă, тĕрлĕ фактурллă тата тĕрлĕрен янракан, тĕрлĕ тĕслĕ япаласем хурать. Ача виçĕ уйăх тултарсан аллине тетте тыттарать, ачана алă çинче çĕклесе çӳрет, таврари япаласене кăтартса вĕсен ятне калать.

Ӳт-пӳ аталанăвĕн уçлăхĕнче

Асли ачана ӳсме, сывлӑхне ҫирӗплетме, мышцисен тонусне, хусканӑвӗсене аталантарма майсем туса парать. Апатланӑвне, тӗрӗс режимне, уҫӑлса ҫӳрессине йӗркелет, гимнастика тутарать, массаж тӑвать.

Иккӗмӗш ҫур ҫулта тӗп задачӑсен шутӗнче ҫак условисене тӑвасси пулать:

– ачан пӗлӳлӗх, япаласене тытас, вӗсемпе аппаланас активлӑхне аталантарни;

– ҫитӗннисемпе ӗҫлӗ лару-тӑрусенче хутшӑнни;

– пуплевне аталантарни;

– ачана ӳнер тата илемлӗх ӗҫ-хӗлне явӑҫтарни;

– ачан харкама пӑхас малтанхи хӑнӑхӑвӗсене аталантарни;

– ӳт-пӗвне пиҫӗхтерни.

Социаллӑ хутшӑну аталанӑвӗн уҫлӑхӗнче

Асли ачан хутшӑнас тата социаллӑ ҫыхӑнура пулас туртӑмне тивӗҫтерет: тӗрлӗ япалапа усӑ курса ачапа вылять, вӑйӑра аслипе ача хӑтланӑшӗсемпе активлӑхӗ черетленсе пымалла. Ҫитӗнни япаласемпе мӗн тумалли тӗслӗхне кӑтартать, ачана хӑй тӗллӗн вӑйӑ-тӗпчев йӗркелеме япала-аталану хутлӑхне йӗркелет. Ачан хутшӑнас тата япаласене тытса аппаланас пуҫарулӑхне хавхалантарать.

Обществӑри хутшӑну аталанӑвӗн уҫлӑхӗнче

Педагог ачан хӑйне хӑтлӑ туяс, хӑйне хӑй кӑмӑллӑ йышӑнас туйӑмне аталантарма майсем туса парать: ачана тӗкӗр умне йӑтса пырать, хӑйӗн сӑн-сӑпатне, тумтирне тимлеттерет; ачана хӑйӗн ӑнаҫӑвӗсене тимлеттерет, мухтаса хӑй унщӑн савӑннине палӑртать.

Асли ачан ыттисемпе интересленес, вӗсене кӑмӑллӑ йышӑнас мехелне аталантарма майсем туса парать. Пӗр-пӗринпе хутшӑнма хӑрушсӑрлӑх талккӑшӗ йӗркелет. Ӑна тӗрлӗ япалапа пуянлатать. Ачасен ҫак уҫлӑхри активлӑхне, вӗсем пӗр-пӗринпе мӗнле интересленнине, ҫыхӑнса хутшӑннине сӑнать, ачасене ятран чӗнет. Пулса иртекен ӗҫсене сасӑласа пырать.

Ку ӳсӗм шайӗнчи ача хальлӗхе тепӗр ача интересӗсене ӑнланаймасть, хӑйӗн теттисемпе пайланаймасть, ыттисен теттисене илмелле маррине ӑнланаймасть. Ку ӳсӗм тапхӑрӗнче ачаран ҫак хӑнӑхусене ыйтмаҫҫӗ. Аслин тӗллевӗ – хирӗҫекен ачасен тимлӗхне ытти интереслӗрех объектсем тата ӗҫсем ҫине куҫарса пулма пултарас хирӗҫӳлӗхсене сиресси.

Асли ҫавӑн пекех ачан харкам хӑйне пӑхас туртӑмне тытса пырать, хӑй тӗллӗнлӗхне аталантарать: ачана хӑй тӗллӗн кашӑк тытнишӗн, турилккерен апат ҫинӗшӗн, чей чашкинчен ӗҫме хӑтланнишӗн мухтать.

Пӗлӳлӗх уҫлӑхӗнче

Асли ачан пĕлес туйăмне аталантармалли майсем туса парать. Ачана тавралăха тишкерме, тĕпчеме, тĕрлĕ эксперимент тума май пур (пайсем çине салатма, детальсене уйăрма-пуçтарма, купалама, тĕрлĕ сасă кăларма) япаласемпе пуянлатать. Вĕсем тĕрлĕ калăпăшлă, капашлă пулма пултараççĕ. Япаласен çийĕ, тĕсĕ тĕрлĕ пулма пултарать (йывăç, пластмасс, хут, пир, губка, çăм, вĕрен тата ыт. те). Çак япаласем ачана вĕсен тĕрлĕ пахалăхĕпе паллашма, унăн асне аталантрма май параççĕ. Сасă кăларакан теттесемпе япаласем (шакăртма, шăнкăрав тата ыт. те) ачана сăлтав тата мĕн хыççăн мĕн пынин (следстви) çыхăнăвĕсене курма вĕрентсе пыраççĕ.

Куллен уçăлса çӳренĕ чухне асли ача мĕнпе интересленнине, çут çанталăк объекчĕсемпе еплерех кăсăкланнине сăнать. Хăй те ачапа хавхаланса интересленнине, тĕлĕннине кăтартать. Ача тимлекен япаласен ячĕсене каласа хăй те унпа пĕрле кăсăкланнине, тĕлĕннине палăртать. Ачапа пĕрле чул таткисене, çулçăсене, чечексене тата ыт. те сăнать.

Пуплев аталанăвĕн уçлăхĕнче

Ачапа çыхăннă-хутшăннă май асли ăна хăйĕн кăмăлне, шухăш-туйăмне, интересĕсене палăртма – çавна май ăна калаçса кайма хавхалантарать. Вăл пепке мĕн тăвасшăн пулнине ăнланма тăрăшать. Ача мĕн каласшăн тата мĕн ыйтасшăн пулнине хусканусемпе кăтарать. Хутшăнура тата вăйăра асли ачана пуплеве ăнланма хистет. Çитĕнни хăйĕн тата ачан ĕçĕсене, хусканăвĕсене сăмахпа сăнлать, таврари япаласен ячĕсене калать, ача-пăча сăввисене вулать, юрăсем юрлать, ӳкерчĕксем кăтартать, унта мĕн ӳкернине каласа парать. Сăвă-юрăллă, хускануллă вăйăсем йĕркелет.

Ӳнерпе илемлĕх аталанăвĕн уçлăхĕнче

Педагог япалапа талккăш хутлăхĕ йĕркеленĕ май ăна кирлĕ хатĕрсемпе, япалсемпе тата материалсемпе тултарать: музыка инсруменчĕсемпе, картинăсен репродукцийĕсемпе, хутпа, пурăсемпе, кăранташсемпе, сăрăсемпе тата ыт. те.

Асли ачасене музыка хайлавĕсен фрагменчĕсене итлеттерет. Ача-пăча музыка инструменчĕсем мĕнле янранине кăтартать. Ачасене кĕвĕ майăн хускалма тата ташлама хавхалантарать. Вĕсемпе пĕрле картинăсем сăнать, пуканесемпе, пӳрне теттесемпе кĕске инсценировкăсем кăтартать. Ачасем валли вĕсен умĕнче ӳкерсе хăйсене те ӳнер ĕç-хĕлне хутшăнма хистет.

Ачасене пур материалпа та хăйсен туйăмĕсене палăртма, япаласемпе экспериментсем тума майсем туса парать: инструментсемпе тĕрлĕ сасă кăларма, пурăсемпе тата кăранташсемпе çырма, сăрăсемпе сăрлама аппалантарать.

Ӳт-пӳ аталанăвĕн уçлăхĕнче

Асли ачан пӗтӗм хускану аталӑнӑвӗ валли майсем туса парать, пахалӑхлӑ апатлану йӗркелет, кун йӗркине тытса пырать (вӑхӑтра ҫывӑрттарни, куллен уҫӑ сывлӑшра пулни), хушӑран-хушӑ массаж тӑвать.

Ку тапхӑрата уйрӑмах ачасен шултра тата вӗтӗ моторикине аталантарассине тимлемелле.

Шултра моторика уҫлӑхӗнче

Ачан ирӗклӗ хускану активлӑхне, пӳлӗмре хӑй тӗллӗн куҫас мехелне, пӗрремӗш утӑмсем тӑвас ӑнтӑлӑвне аталантарма май паракан хӑрушсӑрлӑх япала талккӑш уҫлӑхне йӗркелет.

Ачан хускану аппаратне тата унӑн талккӑш координацине аталантарас тесен, ӑна талккӑшра хӑй тӗллӗн куҫма, тӳрӗ тӑма вӗрентни пӗлтерӗшлӗ. Ачан тӗп шултра хусканӑвӗсене харкам траекторипе аталантарма майсем туса памалла. Ачасенчен ытларахӑшӗ хаваслансах (активлӑ) упаленеҫҫӗ. Анчах хӑш-пӗрисем ҫак тапхӑра сиктерсе урӑхла та аталанаҫҫӗ.

Харкам тӗллӗн тӑрас хӑнӑху та тӗрлӗ ачан тӗрлӗ ӳсӗмре (10 уйӑхран пуҫласа ҫулталӑк ҫурӑччен е тата ытларах та) калӑпланать. Ҫине тӑрсах ачана васкатма хӑтланни, тулӑксӑр хистени ӑна сиен кӳме пултарать.

Вӗтӗ моторика уҫлӑхӗнче.

Педагог ача талккӑшне тӗрлӗ материалтан тунӑ (йывӑҫ, пластмасс, пир, ҫӑм тата ыт. те), тӗрлӗ капашлӑ тата калӑпӑшлӑ япаласемпе пуянлатать. Вӗсене тытса пӑхнӑ, хыпашланӑ май ачан вӗтӗ моторики аталанать. Кӑранташсемпе пурӑсемпе аппаланни те ачан вӗтӗ моторикине аталантарма пулӑшать.

Кӗҫӗннисен ӳсӗмӗ (1–3 ҫул)

Социаллӑ хутшӑну аталанӑвӗ

Социаллӑ хутшӑну аталанӑвӗн уҫлӑхӗнче вӗренӳ ӗҫ-хӗлӗн тӗп задачисем ҫак условисене йӗркелессипе ҫыхӑннӑ:

– ачапа аслисен хутшӑнӑвне малалла аталантарни,

– ачапа ытти ачасен хутшӑнӑвне малалла аталантарни,

– ачан вӑййине малалла аталанатарни,

– ачан харкама пӑхас хӑнӑхӑвӗсене малалла аталантарни.

Педагог ачана активлӑ калаҫма хавхалантарса унӑн хутшӑну тата социаллӑ ҫыхӑну туртӑмне тивӗҫтерет. Вӑл ачан пуплев аталанӑвне искусствӑлла васкатма ӑнтӑлмасть, унпа тӗрлӗ япалапа усӑ курса вылять, Выляна май асли хӑйӗн активлӑ хусканӑвӗсене ачаннипе черетлесе пырать, япаласемпе мӗн тумаллин тӗслӗхӗсене кӑтартать. Харкам тӗллӗн вылямa-тӗпчеме май паракан япала аталантару талккӑшне йӗркеленине асра тытса

педагог ачан хутшӑнури тата япаласемпе аппаланас пуҫарӑвне ырлать, хавхалантарса пырать.

Асли ачан хӑйне хӑтлӑ туяс, хӑйне кӑмӑллӑ йышӑнас туйӑмне аталантарма майсем туса парать: ӑна тӗкӗр патне йӑтса пырать, хӑйӗн сӑн-сӑпатне, тумтирне тимлеттерет, пепкене хӑйӗн ӑнӑҫӑвӗсене асӑрхама пулӑшать, унӑн пуҫарулӑхне, вӑл тӗрлӗ ӗҫре ҫине тӑнине ырласа тӑрать.

Педагог ачан ыттисемпе интересленес, вӗсене кӑмӑллӑ йышӑнас кӑмӑл-туйӑмне аталантармалли майсем туса парать: ачасене пӗр-пӗринпе ҫыхӑнса хутшӑнма хӑрушсӑрлӑх уҫлӑхӗ йӗркелет, ӑна тӗрлӗ япалапа пуянлатать, ачасем ҫак уҫлӑхра мӗн таран активлӑ пулнине сӑнать, вӗсем пӗр-пӗринпе интересленнине, хӑйсене ӑшпиллӗн тытнине ырлать, вӗсене ятран чӗнет, таврара мӗн пулса иртнине сасӑласа пырать. Ҫак ӳсӗмре ачасем хутшӑнура кӑтартакан тӗрлӗ туйӑмне (савӑнӑҫ, тарӑху, пӑшӑрхану тата ыт. те) сасӑласа палӑртни пӗлтерӗшлӗ.

Педагог ачан кулленхи тӗрлӗ лару-тӑрура хутшӑнас тата харкама пӑхас хӑнӑхӑвӗсене харпӑрлас хӑйтӗллӗнлӗхне малалла тытса пырать.

Социаллӑ хутшӑну тата тантӑшсен хутшӑнӑвӗн аталанӑвӗнче

Педагог ачасен тӗрлӗ вӑййӑра тата кулленхи лару-тӑрура ирӗклӗн йӗркелекен хутшӑнӑвне сӑнать, хирӗҫӳсем тухсан тӳрех хутшӑнма васкамасть; ачасен социаллӑ ҫыхӑнӑвӗсенче палӑракан туйӑмӗсене тимлет; кӳрентерсен ачасене лӑплантарать, вӗсене хӑйсен хӑш хӑтланӑшӗсем ыттисене кӳрентерме пултарнине ӑнлантарать.

Асли ачасенче хаваслӑ кӑмӑл-туйӑм вӑратакан лару-тӑру йӗркелет, мӗнле лару-тӑру тата мӗнле хӑтланӑшсем ҫӗкленӳллӗ туйӑм (савӑнӑҫ, тав туйӑмӗ, кӑмӑл тулни тата ыт. те) ҫуратма пултарнине ӑнлантарать. Ҫапла майпа ачасем хӑйсен тата таврари ҫынсен хӑтланӑшӗсем ыттисен кӑмӑл-туйӑмне мӗнле витӗм кӳнине ӑнланма вӗренеҫҫӗ.

Вӑйӑ аталанӑвӗнче

Педагог тивӗҫлӗ вӑйӑ уҫлӑхӗ йӗркелет. Кирлӗ чухне вӑл ачасене тӗрлӗ вӑйӑ сюжечӗсемпе паллаштарать, ансат вӑйӑ ӗҫӗсене (пуканесене тӑрантарни, кастрюльте апат пӑтратни, ытти тӗрлӗ вӑйӑ ӗҫӗсене) кӑтартать. Улӑштару япалсемпе усӑ курса вӗсене ансат вӑйӑ ӗҫӗсене харпӑрлама пулӑшать. Ачана вӑййӑсенче тӗрлӗ роль (амӑшӗ, хӗрӗ-ывӑлӗ, врач тата ыт. те) выляма хавхалантарать. Темиҫе ачапа ансат сюжетлӑ вӑййӑсем йӗркелет.

Социаллӑ тата туйӑмлӑ аталанура.

Педагог ачана Организацире хӑнӑхма пулӑшать. Ку ӗҫе, ачасем хӑйсен ҫывӑх ҫыннисемпе тачӑ ҫыхӑнинне шута илсе, ашшӗ-амӑшне е тӑванӗсене явӑҫтарать. Вӑл ачапа чи малтан ашшӗ-амӑшӗ е ҫывӑх ҫыннисем умӗнче паллашать, унпа ырӑ хутшӑну пуҫарса ярать. Хӑнӑху тапхӑрӗнче педагог ача

хăйне мĕнле туйнине сăнасах тăрать, ашшĕ-амăшĕсемпе куллен çыхăну тытать. Ачана майĕпен, васкатмасăр хăй еккипе Организаци режимне тата талккăшне хăнăхма май парать.

Ача ыттисемпе паллашать. Педагог ăна кирлĕ чухне пулăшать, тантăшĕн ятне калать, малтанхи вăхăтра хăйпе юнашар лартать. Çавăн пекех, кирлĕ пулсассăн педагог ачана Организацин талккăшĕпе, унти материалсемпе паллаштарать, ăна хăй валли ĕç тупма пулăшать. Педагог ачасен харкама пăхас хăйтĕллĕнлĕх туртăмне тытса тăрать (тумланма, çăвăнма ирĕк парать, пулăшать), кулленхи ĕç-хĕле пурнăçлама хавхалантарать, хутшăну этикет правилисемпе паллаштарать, тирпейлĕхе вĕрентет.

Пĕлӳлĕх аталанăвĕ

Пĕлӳлĕх аталанăвĕн уçлăхĕнче **вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем** çак условисене йĕркелессипе çыхăннă:

– ачасене таврари тата тĕнчери пулăмсемпе, япаласемпе паллаштарни, вĕсемпе усă курма вĕрентни;

– пĕлӳ тĕпчев активлăхне, пĕлӳлĕх пултарулăхне аталантарни.

Таврари çут çанталăкпа паллаштарас ĕçре

Педагог ачасене ушкăнпа уçăлса çӳренĕ чухне, вăйăсемпе занятисенче, таврари япалсемпе, пулăмсемпе, вĕсен пахалăхĕсемпе паллаштарать, мĕн тума кирлине ăнлантарать; тетте ĕç хатĕрĕсемпе (савук, кĕреçе тата ыт. те) ĕçлеме вĕренме пулăшать.

Пĕлӳ-тĕпчев активлăхне, ăс-тăн пултарулăхне аталантарас ĕçре

Педагог ачасен ытларах пĕлес кăмăлне амалантарать, вĕсене тĕпчев ĕç-хĕлне хутшăнма хавхалантарать. Ку тĕллевпе пуян япала-аталану уçлăхне йĕркелет, ăна тивĕçлĕ япаласемпе тултарать. Кун валли кил-тĕрĕшри япаласемпе усă курма пулать: касрюльсем, куркасем, кĕленчесем, карçинккасем, мăйăрсем, йĕкелсем, хăйăр, шыв тата ыт. те. Асли ачасем таврари çут çанталăкпа мĕнлерех интересленнине тимлĕ сăнать. Вĕсен ыйтăвĕсене тимлет. Хатĕр хуравсем пама васкамасть, ачасемпе пĕрле тĕлĕнет, савăнать.

Пуплев аталанăвĕ

Пуплеве аталантарас ĕçре ***вĕренĕвĕн тĕп задачисем*** шутĕнче çак условисене йĕркелесси пулать:

– кулленхи пурнăçра ачасен пуплевне аталантарни;

– ятарласа йĕркеленĕ занятисемпе вăйăсенче ачасен пуплевне тĕрлĕ енлĕн аталантарни.

Кулленхи пурнăçра ачасен пуплевне аталантарас ĕçре

Педагог ачасем хăйсене мĕнле туйнине, вĕсен кăмăл-туйăмĕсемпе интересĕсене, ыйтăвĕсене тимлет. Ачасене чăтăмлăн итлет, мĕн каласшăн пулнине ăнланма тăрăшать. Çавна май ачан пуплев активлăхне тытса пырать, Асли ачан йăнăшĕсене ятарласа кăтармасть, анчах вăхăтра тӳрлетсе тĕрĕссине калать. Педагог тĕрлĕ лару-тăрăва ачасемпе диалог йĕркелеме услă курать, вĕсене пĕр-пĕринпе хутшăнма условисем туса парать. Вăл ачасене хавхаланса пуплеме хистекен ыйтусем парать. Кулленхи пурнăçри лару-тăру пулăмĕсене ăнлантарать. Ачапа унăн кулленхи пурнăçĕнчи кăсăклă самантсемпе пулăмсем, опычĕпе интересĕсем çинчен калаçать. Ачасене пĕр-пĕринпе хутшăнма, хăйсен кăмăлне палăртма, мĕн те пулин каласа пама хистет.

Пуплеве тĕрлĕ енлĕн аталантарас ĕçре

Аслисем ачасене кĕнекесем вуласа параççĕ. Унта мĕн ӳкернине ăнлантараççĕ, сăвăсем пăхмасăр калама хавхалантараççĕ, пуплев вăййисем йĕркелеççĕ, сăмах ăславлăхне амалантараççĕ. Ачасен словарьне пуянлатас, вĕсен грамматика тата сасă хăнăхăвĕсене аталантарас, пуплевĕн планлас тата йĕркелес функцийĕсене аталантарас тĕлллевпе ятарлă вăйăсемпе занятисем йĕркелеççĕ.

Ӳнерпе илемлĕх уçлăхĕ

Ӳнерпе илемлĕх аталанăвĕн уçлăхĕнче ***вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем*** çакăн валли условисем тăвассипе çыхăннă:

– ачасен тавралăх илемне курас мехелне аталантарни;

– ачасене ӳнер ĕç-хĕлĕсене явăçтарни;

– ачасене кĕвĕ культурине явăçтарни;

– ачасене театрализаци ĕç-хĕлне явăçтарни

Ачасен тавралăх илемне курас мехелне аталантарас ĕçре

Педагогсем ачасене хитре япаласене, çут çанталăк, ӳнер хайлавĕсен илемне тимлеттереççĕ; курни-илтнишĕн хумханас, хĕпĕртес-хурланас туйăмсене амалантараççĕ, хăйсене те харкам туйăмĕсене палăртма хавхалантараççĕ.

Ӳнер ĕç-хĕлĕсене явăçтарас ĕçре

Аслисем тĕрлĕ материалпа – сăрăсемпе, кăранташсемпе, пурăсемпе, пластилинсемпе, тăмпа – экспериментсем ирттерме анлă майсем туса параççĕ; ӳнер ĕç-хĕлĕн тĕрлĕ ансат мелĕпе паллаштараççĕ; ачасен ăславлăхне, шухăш вĕçевне ырлаççĕ.

Кĕвĕ культурине явăçтарас ĕçре

Педагог Организацири ушкăн пӳлĕмĕсенче кĕвĕ уçлăхне йĕркелет, кĕвĕ ӳнерне кулленхи пурнăçа кĕртет. Ачасене музыка хайлавĕсен сыпăкĕсене,

тӗрлӗ музыка инструменчӗсен янравне итлеме, инструментсемпе тата янракан япаласемпе экспериментсем тума майсем туса парать.

Ҫитӗннисем ачасемпе пӗрле юрӑсем юрлаҫҫӗ, вӗсене кӗвӗ майӑн хускалма хавхалантараҫҫӗ, кӗвӗ-ҫемӗ ача чунне хускаттӑр тесе тӑрӑшаҫҫӗ.

Театрализаци ӗҫ-хӗлне йӑвӑҫтарас ӗҫре

Аслисем тӗрлӗ вӑйӑра ачасене театрализаци мелӗсемпе паллаштараҫҫӗ. Ачасене унччен илтнӗ юмахсене, сӑвӑсене выляса кӑтартаҫҫӗ, театр постановкисене пӑхма майсем туса параҫҫӗ. Пӗчӗккисене хӑйсене те мехел ҫитнӗ таран инсценировкӑсене йӑвӑҫтарма тӑрӑшаҫҫӗ, хӑйсем курнӑ инсценировкӑсем ҫинчен калаҫтараҫҫӗ.

Ӳт-пӳ аталанӑвӗ

Ӳт-пӳ аталанӑвӗн уҫлӑхӗнче ***вӗренӳ ӗҫ-хӗлӗн тӗп задачисем*** шутӗнче ҫакӑн валли условисем тӑвассипе ҫыхӑннисем те пур:

– ачасен сывлӑхне ҫирӗплетесси, сывӑ пурнӑҫ йӗркин пахалӑхӗсене харпӑрлама пулӑшасси;

– хускану активлӑхӗн тӗрлӗ тӗсне аталантарасси;

– хӑрушсӑрлӑх тыткаларӑш хӑнӑхӑвӗсене калӑпласси.

Ачасен сывлӑхне ҫирӗплетес, сывӑ пурнӑҫ йӗркин пахалӑхӗсене харпӑрлама пулӑшас ӗҫре

Педагогсем тӗрӗс режим йӗркелеҫҫӗ, ачасене харкам тасалӑх правилисене тытса пыма хӑнӑхтараҫҫӗ, сывлӑхшӑн мӗн усӑллӑ, мӗн сиенлӗ пулнине ансаттӑн ӑнлантараҫҫӗ.

Хускану активлӑхӗн тӗрлӗ тӗсне аталантарас ӗҫре

Аслисем Организаци ҫурчӗн пӳлӗмӗсенче те, тулаш территорийӗнче те талккӑш уҫлӑхне ачасен хускану туртӑмӗсене тивӗҫтерме, вӗсен координацине, вӑр-варлӑхне, вӑйне аталантарма май паракан тивӗҫлӗ хатӗрсемпе усӑ курса йӗркелеҫҫӗ;

Ачасен хускану активлӑхне тивӗҫтерекен, вӗсен вӑр-варлӑхне, хускану координацине, ӳт-пӗвне тӗрӗс тытассине аталантаракан, хаваслантарма май паракан шавлӑ вӑйӑсем иртереҫҫӗ.

Ачасене вӗтӗ моторикӑна аталантарма пулӑшакан япаласемпе выляма йӑвӑҫтараҫҫӗ.

Хӑрушсӑрлӑх хӑнӑхӑвӗсене калӑплас ӗҫре

Аслисем Организацире хӑрушсӑрлӑх ушкӑнне йӗркелеҫҫӗ, ачасене хӑйсен пурнӑҫне тата сывлӑхне сиен кӳме пултаракан хӑтланӑшсене асӑрхаттараҫҫӗ. Анчах та хӑрушсӑрлӑх ыйтнине тивӗҫтерни ачасен активлӑхне путармалла мар. Вӗсене таврари тӗнчене хавхаланса тӗпчеме чӑрмантармалла мар.

2.2.2. Шкул умĕнхи ӳсĕм

Социаллă хутшăну аталанăвĕ

Социаллă хутшăну аталанăвĕн уçлăхĕнче ***вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем*** çакăн валли условисем тăвассипе çыхăннă:

– хăйне тата ыттисене ăшпиллĕн йышăнассине аталантарни;

– ачасен социаллă тата хутшăну, вăл шутра информаци-социаллă ăслай-хăнăхăвĕсене аталантарни;

– вăйă ĕç-хĕлне аталантарни.

Хăйне тата ыттисене ăшпиллĕн йышăнассине аталантарас ĕçре

Çитĕннисем ачара унăн хăйне хăтлă туяс, хăйĕн мехелне, хăй маттур пулнине, ыттисем ăна юратнине ĕненес кăмăл-туйăмне калăплаççĕ. Ачара харкам тăнăçлăх туйăмне аталантараççĕ. Ачана хăйĕн чăнлăхсемпе ирĕксем, яваплăхсем (хăйĕн курăмĕ пулни; выляма-хутшăнма юлташсене, теттесене, ĕç-хĕлĕсене суйлама пултарни; унăн хăйĕн япалисем пулни) пулнине ăнланма пулăшаççĕ.

Çитĕннисем ачана таврари çынсене ăшпиллĕн йышăнма вĕренме майсем туса параççĕ. Ытти ачасемпе тата çитĕннисемпе вĕсен хăш наци çынни пулнине, мĕнле чĕлхепе калаçнине, мĕнле тĕне ĕненнине, мĕнле ӳсĕмре пулнине, ар уйрăмлăхĕсене пăхмасăр çураçуллă хутшăнма вĕрентеççĕ. Ытти çынсен харкам тăнăçлăхĕ, вĕсен шухăш-кăмăлне, туйăмне, курăмĕсене хисеплеме вĕрентеççĕ.

Социаллă тата хутшăну, вăл шутра информаци-социаллă ăслай-хăнăхусене аталантарас ĕçре

Ачасен мĕн пĕчĕкрен ыттисемпе хутшăнас туйăм пысăк. Пĕрремĕш социаллă опыт ачасем çемьере, кулленхи пурнăçра, тĕрлĕ çемье пулăмĕсене хутшăнса харпăрлаççĕ. Çемьен пурнăç йĕрки, пахалăхĕсем ачан социаллă хутшăну аталанăвĕшĕн çав тери пĕлтерĕшлĕ.

Çитĕннисем Организацире ачасене ыттисемпе пĕрле хутшăнса ĕçленин ырлăхне ăнланма харкам аталантару хутшăнăвĕ йĕркелесе, вĕсене тĕрлĕ пулăмра хутшăнтарса, пĕрлĕлĕхлĕ ĕç планласа-йĕркелесе анлă майсем туса параççĕ. Çакă ачасен харкам яваплăх туйăмне, ытти çынсемшĕн тата пĕрлĕхлĕ ĕçшĕн яваплăх туйăмне, пĕрлĕхлĕ ĕç-хĕле ĕçтешсемпе калаçса-татăлса, вĕсен шухăшĕпе ĕçĕсене шута илсе йĕркелемеллине ăнланма пулăшать.

Çитĕннисем ачасене ыттисен кăмăл-туйăмне, пăшăрханăвĕсене курма-туйма, харкам пăшăрханăвĕсене палăртма вĕренсе пыма пулăшаççĕ.

Ачасемпе пурнăçри, калав-юмахсенчи тĕрлĕ лару-тăрăва, унта çăткăнлăх, тӳркăмăллăх, суялăх, усаллăх, ырăллăх мĕнле палăрнине сӳтсе

явса *ырри* тата *усалли* ăнлавсене уçăмлама пулăшаççĕ. Çавна май, ачасене кăмăл-сипет правилисемпе нормисене харпăрлама условисем туса параççĕ.

Çитĕннисем ачасене хăйсен опычĕ шайĕнче харкам кăмăл-туйăмне, пăшăрханăвне, курăмне хăйсем пултарнă пек палăртма майсем туса параççĕ.

Çак майсем ачасен пуплевне, хутшăну пултарулăхне аталантарас ĕçре тĕпре тăраççĕ. Çакă вĕсен сăмах йышне анлăлатать, вĕсен хăйсен шухăшне çыхăнуллă палăртас, хăйсем çине яваплăх илес ăслай-хăнăхăвĕсене аталантарать.

Çитĕннисем вĕсен ĕç-хĕлĕпе, кăмăл-туйăмĕпе, туртăмĕсемпе интересленни, вĕсене хăйсен вăй-халне ĕненме, шанма вĕрентет.

Пĕрлĕхлĕ ĕçе йĕркелеме-хутшăнма, тĕслĕхрен ĕç-хĕле планлама, унăн шалашĕпе кирлĕ хатĕрĕсем суйлама май пурри, ачасене малашне общество пурнăçне харкам тĕллĕн хутшăнма хатĕрлет.

Çитĕннисем ачасен социаллă хăнăхăвĕсене аталантарма пулăшаççĕ: хирĕçÿллĕ лару-тăрура тÿрех хутшăнмаççĕ, ачасене хирĕçĕве хăйсем тĕллĕн татса пама ирĕк параççĕ. Кирлĕ чухне çеç пулăшаççĕ. Çитĕннисем ачасене ансат кăмăл-сипет правилисене, килти, урамри хăрушсăрлăх правилисене харпăрлама пулăшаççĕ. Ачасене таврари çут çанталăка, этем хăй аллипе тунă япаласене упрама, яваплă пулма вĕренме условисем туса параççĕ. Çавăн пекех ачасене хăрушсăрлăх тыткаларăш правилисене хăйсен тата ытттисен тĕслĕхĕсем çине тайăнса, вăл е ку пулăмсемпе ĕçсене ăнлантарса пулăшаççĕ.

Вăйă ĕç-хĕлне аталантарас ĕçре

Çитĕннисем ачасене ирĕклĕ выляма условисем туса параççĕ. Сюжетлă-рольлĕ, дидактикăллă, тата вăйăллă ĕç-хĕл йĕркелеççĕ, ачасене унта хутшăнма хавхалантраççĕ. Ачасен вăйăри ăславлăхне ырлаççĕ. Тĕрлĕ ĕç-хĕл тĕсĕсенче, режим саманчĕсене пурнăçланă чухне дидактика вăййисемпе, вăйă мелĕсемпе усă кураççĕ.

Программа Организацие ачасен социаллă хутшăну аталăнăвне йĕркелессин меслечĕсемпе формисене суйлама ирĕк хăварать. Çавăн пекех вариативлă вĕренӳ программисемпе усă курма та ирĕк пур.

Ăс-тăн аталанăвĕ

Пĕлӳлĕх аталанăвĕн уçлăхĕнче ***вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем*** çакăн валли условисем тăвассипе çыхăннă:

– ачасен пĕлес, интересленес активлăхне, пултарулăхне аталантарни;

– таврари чăнлăх çинчен мĕн пĕлнине аталантарни.

Ачасен пĕлес, интересленес активлăхне, пултарулăхне аталантарас ĕçре

Çитĕннисем япалапа пуян талккăш йĕркелеççĕ. Ачасен нумай пĕлес кăмăлне, йăлтах тĕпчес, тĕрлĕ материалсемпе экспериментсем ирттерсе туртăмне ырлаççĕ.

Ачан чи кĕçĕн ӳсĕмренех тĕпчев активлăхĕ, таврари япаласемпе, вĕсен пахалăхĕсемпе интересленесси палăрать. Виçĕ-пилĕк çулсенче вара унăн таврапĕлӳлĕх уçлăхĕнчи пулăмсене курас-уçас, вĕсен çыхăну-хутшăнăвĕсене палăртас мехелĕ те пур.

Кулленхи пурнăçрах ача çут çанталăк объечĕсемпе – сывлăшпа, шывпа, вут-кăварпа, çĕрпе, çутăпа тата çут çанталăкри ытти чĕрĕ тата чĕрĕ мар тĕрлĕ объектпа хутшăнас-çыхăнас тĕлĕшпе тĕрлĕ енлĕ опыт пуçтарать. Ăна çут çанталăк пулăмĕсене сăнама, вĕсене тĕпчеме, экспериментсем ирттерме килĕшет. Вăл çут çанталăк пулăмĕсене ăнлантарса тĕрлĕ гипотеза калăплать, хăйĕн теорине йĕркелет. Çапла çут çанталăк ансат саккунĕсемпе паллашать, çут çанталăкри çыхăну-хутшăнусене ăнланма хăтланать.

Тĕрлĕ материалпа ĕçлеме, ансат опытсемпе экспериментсене хутшăнма май пурри ачан ăс-тăн тата кăмăл çирĕплĕхне аталантарс ĕçре пысăк пĕлтерĕшлĕ, çакă ăна тĕнчен пĕрлĕхлĕ ӳкерчĕкне курма пулăшать. Ача таврари тĕнчере çав тери нумай вăрттăнлăх пуррине, вĕсене уçса памаллине ăнланса пырать. Çапла вара ачана çут çанталăка малашне мĕн тĕлĕшĕнчен тĕпчемелли курăнма пуçлать, унăн хăйĕн пĕлĕвĕсене тарăнлатас, анлăлатас туйăмĕ çирĕпленсе пырать. Ачасен тĕпчев активлăхне тытса пынипе пĕрлех педагог пĕлӳлĕх вăййисем йĕркелет, ачасене тĕрлĕ аталантару хусканăвĕсемпе ăмăртусене явăçтарма тăрăшать. Тĕслĕхрен, лото, шашка, шахмат, калăплани тата ытти те.

Таврари чăнлăх çинчен мĕн пĕлнине аталантарас ĕçре

Педагогсем ачасене таврари тĕнчепе çут çанталăка, хăйпе ытти çынсене лайăхрах пĕлме, математика, экологи наукисен ансат ăнлавĕсене уçăмлама-харпăрлама майсем туса параççĕ. Çитĕннисем кĕнекесем вулаççĕ, калаçусем, экскркурсисем ирттереççĕ, ачасемпе пĕрле тĕрлĕ фильм пăхаççĕ, иллюстрацисем сăнаççĕ. Ачасене тин кăна пĕлнĕ пулăмсемпе событисем çинчен ыйтусем пама, вĕсене сӳтсе явма, гипотезăсем калăплама хавхалантараççĕ.

Социокультура хутлăхне ăнкарса пынă май ачасем урамсен ячĕсемпе, кил-çуртсемпе, организацисемпе, вĕсем мĕн тума кирлипе, транспортпа, çулçӳрев хăрушсăрлăхĕн правилисемпе, çынсен тĕрлĕ профессийĕсемпе паллашаççĕ.

Обществăра йышăннă нормăсемпе правилăсене, пахалăхсене харпăрлассި ачасемшĕн харкам пурнăçĕ, унти лару-тăру, вĕсене сӳтсе явни урлă ăнаçлăрах пулса пырать.

Ачасен пĕлӳлĕх аталанăвĕшĕн ирĕклĕ вăйă питех те пĕлтерĕшлĕ. Ачасен кăмăлне тата мĕнле выляс туртăмне шута илсе аслисем вĕсене вăйăра тĕрлĕ роль пама, кирлĕ чухне сюжетăн тĕрлĕ вариантне, вăл шутра историпе тата культурăпа, çынсен социумри хутшăну правилисемпе çыхăннисене те, хăйсене шутласа аталантарма условисем туса параççĕ. Кулленхи пурнăçри хутшăнура, аслисене сăнаса ача хăйĕн математика пултарулăхĕсене аталантарать: шутлав, хисеп çыншăн мĕн тери пĕлтерĕшлине ăнланса пырать. Таврари япаласен калăпăшĕ, капашĕ, йывăрăшĕ çинчен; вăхăт тата талккăш, саккун тата тытăм çинчен пĕлӳсем туянать.

Çак ĕçе пур кăмăлтан хутшăннă май ача шкулчченех математика ăнлавĕсене харпăрласа пырать.

Шкулчченхи ӳсĕмре тавралăхри шут-хисеп пулăмĕсене ăнланни ачасене малашне шкулта тата пурнăç тăршшĕпех математикăна ăнăçлă вĕренсе пыма пулăшать.

Çавăнпа та шут-хисеп вăрттăнлăхĕсене харпăрласси вĕренĕвĕн малтанхи тапхăрĕнчех савăнăçлă, пур кăмăлтан пулса пымалла.

Математика никĕсне палăртнă чухне кашни уйрăм ачан мехелĕ тата туртăмĕ расна пулнине, çавăна май вĕсем шут-хисеп вăрттăнлăхĕсене харпăрласси те тĕрлĕрен пулса пынине шута илмелле.

Программăри вĕренӳ уçлăхĕн интеграци принципĕпе килĕшӳллĕн математика содержанийĕ программăн ытти пайĕсемпе çыхăнса-шайлашса тăмалла. Уйрăмах математика аталанăвĕ социаллă-коммуникативлă тата пуплев аталанăвĕсемпе çыхăнмалла. Ачан математика шухăшлавĕн аталанăвĕ вăл ытти ачасемпе тата аслисемпе конкретлă ситуацисенче хутшăннă май пулса пырать, амаланать.

Педагогсем кулленхи пурнăçри лару-тăрăва май пур таран математика аталанăвĕ валли усă кураççĕ. Тĕслĕхрен, япаласемпе пулăмсене ушкăнлаççĕ, ĕç йĕркине «малтан çак», «унтан çакă...» (вăхăт куçăмĕ, юмахсен сюжечĕсенчи ĕç-хĕл йĕрки тата ытти те) аталанăвне палăртаççĕ. Вĕсен талккăша йышăнас ăслай-хăнăхăвĕсене (малти, хыçалти, юнашар, сылтăмра, сулахайра тата ыт. те) калăплаççĕ. Пур ĕç-пулăма та сăмахпа каласа ăнлантарса пыраççĕ.

Математика элеменчĕсене музыка, ташă, спорт занятисене те кĕртме пулать. Юрă-кĕвĕ занятийĕсенче ташă ритмне харпăрланă чухне, ӳт-пӳ хăнăхтарăвĕсене тунă чухне ачасем шутлама вĕренеççĕ, вĕсен талккăш координацийĕ аталанать. Çак тĕллевпе педагог ачасемпе пĕрле математика пĕлĕвĕсене сасăлантарса пырать. Тĕслĕхрен, «икĕ алă», «икĕ ура», «măшăршарăн тăрăр» тата ытти те, «пĕрремĕш, иккĕмĕш тесе шутлăр»,

«командăра тăваттăн вылятпăр», «кĕвĕçемĕн хусканусем тăватпăр: пĕрре, иккĕ, виççĕ», «çавракан тăратпăр» тата ытти те.

Математика элеменчĕсем ачасен ӳкерчĕкĕсенче (капăшсем, тĕрĕсем), купаланă-йăваланă чухне тата ытти ăславлă ĕçĕсенче те пулма пултараççĕ.

Педагог ачасене тивĕçлĕ сăмах-ăнлавсемпе усă курма тимлеттерет (çавракa, пысăк, пĕчĕк, спираль пек – шуй (улитка) çурчĕ çинчен; тăваткал, виçкĕтеслĕ – чӳречеллĕ çурт çинчен тата ыт. те.)

Ачасен талккăшри ориентаци (сулахай, сылтăм, малалла, хыçалалла тата ыт. те); япалсене танлаштарас, уйăрас, ушкăнлас, шутпа пысăкăш йĕркине ăнланас; тĕрлĕ шайлашăва палăртас (пысăк – пĕчĕк, ансăр – сарлака, вăрăмрах – кĕскерех, çăмăлрах – йывăртарах тата ыт. те); вăхăта тытăмлакан тĕп ăнлавсемпе (малтан – кайран, ĕнер – паян – ыран, уйăхсемпе кунсем ячĕсем); уйăхсен, çулталăк вăхăчĕсен, талăк вăхăчĕсен ячĕсене тĕрĕс калас пултарулăх аталанать. Ачасем геометри капăшĕсем, япаласемпе объектсен паллисем çинчен (çавракa, кĕтеслĕ, çавăн чухлĕ енлĕ), геометри фигурисем (куб, цилиндр, шар) çинчен пĕрремĕшле пĕлӳ туянаççĕ.

Ачасем числосене сăмахпа мĕнле палăртмаллине вĕренеççĕ. Тĕрлĕ объектсене (япаласем, сасăсем тата ыт. те) вуннă, çирĕм тата ытларах та таран (ачасен харкам уйрăмлăхĕнчен килет) шутлама пуçлаççĕ.

Япаласен шутне хисеппе мĕнле палăртнине ăнланма пуçлаççĕ. Хисеппе шута, вăрăмăшне, йывăрăшне тата укçа шутне палăртма пулнине, хисеп (число) кодировка тата маркировка мелĕ пулнине (телефон номерĕ, почта номерĕ, автобус маршучĕн номерĕ) ăнланса пыраççĕ.

Ачасен «пысăк», «пĕчĕк», «тан», ăнлавсемпе усă курасси, шайлаштарасси (мĕнле тăтăш, мĕнле нумай, мĕн чухлĕ нумай), пуплевре геометри ăнлавĕсемпе усă курасси (виçкĕтеслĕх, тăваткал (квадрат), куб, шар, цидлиндр, пăнчă, ен, кĕтес, талккăш) аталанать.

Пысăках мар, ултă-вунă объект таранччен кĕрекен пĕрлĕхе куçпа виçсе йышăнас пултарулăх аталанать.

Математика пĕлӳ-ăслайĕсемпе кулленхи пурнăçри лару-тăрура (тĕслĕхрен, чей чашăкне миçе кашăк сахăр ярать), тĕрлĕ вĕренӳ ĕçĕ-хĕлĕнче (тĕслĕхрен, кубиксене пĕр тан валеçсе пама) усă курас пултарулăх аталанать.

Шутлама, танлаштарма, ушкăнлама, кăларса хума тивĕçлĕ шут-хисеп хатĕрĕсем пурри ачасен математика аталанăвĕн ăнăçлăхне самай ӳстерет.

Программа Организацие ачасен ăс-тăн аталăнăвне йĕркелессин меслечĕсемпе формисене суйлама май парать. Çавăн пекех вариативлă вĕренӳ программисемпе усă курма та ирĕк пур.

Пуплев аталанăвĕ

Пуплев аталанăвĕн уçлăхĕнче ***вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем*** çакăн валли условисем тăвассипе çыхăннă:

– чĕлхе тата пуплев культурин никĕсне калăплани, ачан пуплевне пур енлĕн аталантарни;

– ачана илемлĕ литературăпа паллаштарни, вулав культурине явăçтарни.

Чĕлхе тата пуплев культурин никĕсне калăплас, ачан пуплевне пур енлĕн аталантарас ĕçре

Ачан пуплевне аталантарасси вĕсен ытти çынсемпе хутшăнăва кĕрессипе, итлеме пĕлнипе, калакан пуплевне йышăнма, хăйĕн шухăшне тивĕçлĕ кăмăл-туйăмпа палăртассипе, урăхла каласан унăн социаллă хутшăну аталанăвĕпе тачă çыхăннă.

Пуплевĕ туллин аталанни шкулчченхи ачана хутшăнусем йĕркелеме, хăйĕн кăмăл-туйăмĕсемпе ыттисемпе пайланма пулăшать. Çакă пĕр-пĕрне ăнланма, хирĕçӳллĕ лару-тăрăва татса пама, пуплев ĕçĕсене йĕркелеме май парать.

Пуплев тĕп хутшăну хатĕрĕ пулса ачана калаçусенче, вăйăсенче, тĕрлĕ проектра, спектальсенче, занятисенче тата ыт. те хутшăнса хăйĕн харкамлăхне кăтартма май парать. Педагогсен ачасене тĕрлĕ ĕç-хĕл тĕсĕсенче хутшăнма хавхалантармалла. Тĕслĕхрен, ача-пăча ӳкерчĕкĕсене, калав-юмахсене сӳтсе яваççĕ тата ыт. те.

Пуплеве харпăрлани (монолог тата диалог тĕсĕсене) хăйне уйрăм процесс мар. Вăл хутшăну процесĕнче пулса пырать: ачасем (хăйсем хушшинче е аслисемпе) хăйсене кăсăклантаракан пулăма, япаласене, хăйсем хутшăнакан ĕçсене сӳтсе явнă май. Çапах та ачасен пуплевне калăплас, аталантарас тĕлĕшпе ятарлă ĕçлени-тимлени питех те пĕлтерĕшлĕ. Çапла вара ачасен пуплев аталăнăвне хавха кӳни кулленхи педагогика ĕç-хĕлĕнче пур вĕренӳ уçлăхĕсенче тĕп витерекен принцип пулмалла.

Çитĕннисем ачасен пуплев культурине; сăнарлă палăртуллă, грамматика тĕлĕшĕнчен вырăнлă, тĕрĕс пуплев калăплас; фонетика сисĕмне, сасă, сăмах тĕрĕс калас ăслай-хăнăхусене калăплама тата аталантарма майсем туса параççĕ. Сăвăсем, хăвăрткаларăшсем, тасакаларăшсем, юрăсем пăхмасăр каланине ырлаççĕ. Пуплев вăййисем йĕркелеççĕ, сăмах ăславлăхне амалантараççĕ.

Педагог ачана хăй таврашĕнчи пурнăçра тĕл пулакан пулăмсенчен чĕлхепе çыхăннисене уйăрса илме, пуплев тытăмĕн уйрăм пайĕсене чухлама, вĕсене ăса хывма, вĕсемпе активлă усă курма вĕрентессине ятарласа тимлет. Çавăн пекех пуплевре чĕлхен тĕрлĕ майĕпе усă курма вĕрентессине те ятарласа сăнаса пырать. Çак тĕллевпе тĕрлĕ хăнăхтару тутарать.

Ачан çыхăнуллă калу-пуплевĕн аталанăвĕ пуплев тытăмне, функцийĕсене ăнкарма пултарни уншăн малашне пуплев ĕç-хĕлĕн ытти тĕсĕсене (вулав, çыру) харпăрламалли никĕс пулса тăрать. Ачасен пуплевне аталантарнă май педагог вĕсем сăмах, сасă çинчен пĕлнине тарăнлатать, сăмахсен сасă тишкерĕвне тăвас ăслайне çивĕчлетет. Ача предложени çинчен малтанхи пĕлӳ туянать. Вĕсен предложенисене тишкерес ăслай калăпланса пырать. Çавна май малашне вулама-çырма вĕрентессин никĕсĕ хывăнать.

Ачана илемлĕ литературăпа паллаштарас, вулав культурине явăçтарас ĕçре

Ачасен ăнланас мехелне аталантарас тĕллевпе çитĕннисем вĕсене кĕнекесем вуласа параççĕ, вуланин содержанине пĕрле аса илеççĕ, сӳтсе яваççĕ. Вулама пултаракан ачасене ырласа хăйсем тĕллĕн вулама хавхалантараççĕ.

Педагог ачасене литература хайлавĕсен жанр уйрăмлăхĕсемпе паллашма, палăртуллă сăмаха асăрхама, унăн текстри пĕлтерĕшне ăнланма пулăшать. Хайлавсенче çырса кăтартнă çынпа çын хушшинчи кăткăс хутшăнусене, геройсен хăталанăшĕсен уçăмлă тата пытарăнчăк сăлтавĕсене ăнланассине тарăнлатма пулăшать.

Ачасен пуплевпе кулленхи хутшăнура усă курас пултарулăх активлă аталанать. Çавăн пекех пуплевпе пĕлӳлĕх-шырав, ӳнерпе илем, социаллă хутшăну тата ытти аталану тĕсĕсенче усă курасси анлăланать.

Аслисем *мĕншĕн?, хăçан?* ыйтусене хуравласа ачасене кулленхи пулăмсен йĕркине, вĕсен пĕрпеклĕхĕпе уйрăмлăхĕсене, çыхăну уйрăмлăхĕсене тимлеттерсе, ачасем палăртнă идейăсене аталантарса, сăмахпа хушса вĕсене пуплевпе пĕлӳлĕх, шыравлăх аталанăвĕнче усă курма хавхалантараççĕ. Тĕслĕхрен, ача: «Пăхăр-ха çак йывăçа», – тет. Педагог ăна: «Ку хурăн, пăх-ха унăн папкисем тулнă, часах пĕрремĕш çулçăсем тухаççĕ», – тесе хуравлать.

Пуплевĕ çителĕклĕ аталанайман ачасене çитĕннисем ыйтусене сăмахпа кăна мар, пит-куç вылявĕпе, хусканусемпе тата ятарлă хатĕрсемпе усă курса хуравлама ирĕк параççĕ.

Организацири аталантаруллă япала хутлăхĕнче ачасен тĕрлĕ литература изданийĕсемпе ирĕклĕ усă курма май пурри; вĕсем валли хăйсен ӳсĕмне тивĕçлĕ кĕнеке пăхма, вулама ятарлă вырăн туса пани; хушма материалсем, тĕслĕ плакат, картинăсем, ӳкерчĕклĕ хайлавсен, литература хайлавĕсемпе сăвă-юрă пуххисем тата ытти материал пулни ачасен пуплевне аталанма пулăшать.

Программа Организацие ачасен пулев аталăнăвне йĕркелессин меслечĕсемпе формисене суйлама ирĕк хăварать. Çавăн пекех вариативлă вĕренӳ программисемпе усă курма та ирĕк пур.

Ӳнерпе илемлĕх аталанăвĕ

Ӳнерпе илемлĕх аталанăвĕн усçлăхĕнче ***вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем*** çакăн валли условисем тăвассипе çыхăннă:

– ачасен таврари чăнлăх илемĕпе кăсăкланас туйăмне аталантарни, вĕсене ӳнерĕн тĕрлĕ тĕсĕпе, жанрĕпе (сăмах, кĕвĕ, сăнарлă ӳнер), вăл шутра халăх пултарулăхĕпе паллаштарни;

– ачасен кĕвĕ, илемлĕ литература хайлавĕсене, халăх сăмахлăхне йышăнас пултарулăхне аталантарни;

– тĕрлĕ ӳнер тата илем ĕç-хĕлне явăçтарни, ачасен хăйсен ăславлăх туртăмне, пуçарулăхне аталантарни.

Ачасен таврари чăнлăх илемĕпе кăсăкланас туйăмне аталантарас, вĕсене ӳнерĕн тĕрлĕ тĕсĕпе, жанрĕпе (сăмах, кĕвĕ, сăнарлă ӳнер), вăл шутра халăх пултарулăхĕпе паллаштарас ĕçре

Программа ӳнер тата илем аталанăвĕн вĕренӳ усçлăхне ачасене тĕнче илемне курса савăнма; ӳнерпе культурăна; сăнарлă ӳнер, кĕвĕ, литература ăславлă ĕç-хĕлне явăçтарнине те кĕртет.

Ачасене тĕнче илемне тĕрлĕ туйăм органĕсем урлă курма-йышăнма вĕрентмелле. Çитĕннисем ачасене сенсор опытне пухма; туйăм тĕнчине пуянлатма; çут çанталăк, таврари тĕнче илемне курса хавхаланма; хăйсен илемлĕ хайлавсемпе халăх сăмахлăхĕн персонажĕсемпе пĕрле кулянас, хавасланас мехелне аталантарса пыма майсем туса параççĕ. Çитĕннисем ачасене классикăлла литература хайлавĕсемпе, сăнарлă ӳнер, кĕвĕ, театр ӳнерĕпе, халăх сăмахлăхĕн хайлавĕсемпе паллаштараççĕ.

Ӳнер альбомĕсенчи иллюстрацисене сăнаççĕ. Çут çанталăка, музейсене экскурсисене тухса çӳреççĕ. Тивĕçлĕ содержанилллĕ фильмсем кăтартаççĕ. Çавăн пекех ӳнер тата илем информацийĕн ытти çăл куçĕсемпе усă кураççĕ.

Ачасен кĕвĕ, илемлĕ литература хайлавĕсене, халăх сăмахлăхне йышăнас пултарулăхне аталантарас ĕçре аслисем вĕсене хăйсен кăмăл-туйăмне ăславлăх ĕç-хĕлĕ урлă палăртма майсем туса параççĕ.

Ачасене ӳнер тата илем ĕç-хĕлĕн тĕрлĕ тĕсне, сюжетлă-рольлĕ тата режиссерла вăйăсене явăçтараççĕ. Хăйсем шутланине пурнăçлама тĕрлĕ хатĕрпе, материалпа, мелпе усă курма пулăшаççĕ.

Педагог ачана кашни ӳнерĕн хăйĕн сăнарлăх, илемлĕх мелĕсем пуррине; ӳнер тĕнчине курăмлă сăнарсем урлă кăтартса панине (унăн тĕп

мелĕсем: тĕс, кĕвĕ, форма тата композици) ăнланма пулăшать. Ачана илеме курса ăнланас тата харпăр хăйĕн илемлĕх мехелне уçса парас пултарлăхне палăртма тивĕçлĕ майсем туса парать.

Сăнарлă ӳнер ĕç-хĕлĕнче (ӳкерессi, йăваласси), сăнарлă ӳнерпе конструкци ĕç-хĕлĕнче çитĕннисем ачасене тĕспе экспериментсем ирттерме, тĕрлĕ композици шутласа калăплама, тĕрлĕ ӳнер техникине харпăрлама, тĕрлĕ материалпа, хатĕрпе усă курма сĕнеççĕ, пулăшаççĕ.

Педагог ачасене илемлĕ ӳнер хайлавĕсемпе кăсăкланма май паракан; вĕсен общество пурнăçĕнчи пĕлтерĕшне, кăмăл-сипет пахалăхне мĕнле ăнланнине тантăшĕсемпе тата çитĕннисемпе сӳтсе явма пулăшакан лару-тăру йĕркелет.

Ăстаçă ӳнер хайлавне мĕнле тунине сăнама, çав тĕллевпе усă куракан тĕрлĕ мелпе паллашма, тĕрлĕ материалăн тĕрлĕ пахалăхне асăрхама май парать.

Илемлĕ сăнар хайлас тĕллевпе харпăр хăй тĕллĕн тĕрлĕ мелпе усă курма хăнăхтарса пырать.

Кĕвĕ ĕç-хĕлĕнче (ташăсем, юрлани, музыка инструменчĕсемпе калани) пластика хатĕрĕсем, ритм, темп, сасă çӳллĕшĕпе вăйĕ урлă тĕрлĕ ӳнер сăнарĕ калăплама сĕнеççĕ, пулăшаççĕ.

Педагог ачан чун-чĕм культурин питĕ паха енне – юрă-кĕвĕ туйăмлăхне аталантарать. Ачана музыка пĕлĕвĕ панă май ăна кĕвĕ-юрă илемне чун-чĕререн ăнланса йышăнма, хăй пултарнă таран юрлама, ритмлă ташăсем ташлама, музыка инструменчĕсемпе усă курма, юрă-кĕвĕ хайлама вĕрентсе пырать.

Çитĕннисем ачасене театр ĕç-хĕлĕнче, сюжетлă-рольлĕ тата режиссерла вăйăсенче чĕлхе хатĕрĕсемпе, пит-куç вылявĕпе, хусканусемпе, интонаципе персонажсен характер уйрăмлăхĕсене, кăмăл-туйăмĕсене, пăшăрханăвĕсене кăтартма сĕнеççĕ, пулăшаççĕ.

Программа Организацие ачасен ӳнерпе илемлĕх аталăнăвне йĕркелессин меслечĕсемпе формисене суйлама ирĕк хăварать. Çавăн пекех вариативлă вĕренӳ программисемпе усă курма та ирĕк пур.

Ӳт-пӳ аталанăвĕ

Ӳт-пӳ аталанăвĕн уçлăхĕнче ***вĕренӳ ĕç-хĕлĕн тĕп задачисем*** çакăн валли условисем тăвассипе çыхăннă:

– ачасем сывă пурнăç йĕрки хакĕсене харпăрласа пыни;

– ача хăй ӳт-пĕвĕ, ӳт-мехелĕсем çинчен мĕн пĕлнине аталантарни;

– ача хускану опытне туянни тата хускану активлăхне аталантарни;

– уйрăм спорт тĕсĕсемпе паллашни, шавлă хусканулла правилăсемлĕ вăйăсем выляма вĕренни.

Ачасем сывă пурнăç йĕрки хакĕсене харпăрласа пырас ĕçре

Педагогсем ачасен хăйсен сывлăхĕшĕн яваплă пулас туйăмне аталантарма пулăшаççĕ. Вĕсем ачасене организмшăн мĕн усăллă, мĕн сиенлĕ пулма пултарнине каласа параççĕ. Сывă пурнăçăн ансат правилисемпе нормисене, вăл шутра тĕрĕс апатлану правилисемпе нормисене тытса пынин, сывлăха çирĕплетнин уссине ăнланма пулăшаççĕ. Аслисем ачасене хăйсен сывлăхне упрама май паракан усăллă, вăл шутра гигиена хăнăхăвĕсене те, калăплама пулăшаççĕ. Вĕсене сывлăха упрассипе çыхăннă тĕрлĕ мероприятие активлă хутшăнма майсем туса параççĕ.

Ача хăй ӳт-пĕвĕ, ӳт-мехелĕсем çинчен мĕн пĕлнине аталанатарас ĕçре

Аслисем ачасем хăйсен ӳт-пĕвĕ çинчен, хусканăвĕпе ĕçĕсем çинчен мĕн пĕлнине аталантарассине ятарласа тимлеççĕ.

Ачасен утас-чупас, хускалас, куçас туртăмне тивĕçтерес тĕллевпе çитĕннисем шалти пӳлĕмсенче те, тулаш территоринче те вырăнлă хатĕрсем вырнаçтарнă талккăш уçлăхне йĕркелеççĕ. Вăйăсем, ирĕклисене те правилăллисене те, выляттараççĕ. Ачасене хускалса хавасланмалли, вĕсен вăр-варлăхне, хускану координацине, вăйне, пластикине аталантарма, тĕревпе хускану системине калăплама май паракан занятисем ирттереççĕ. Ачасен хусканулла вăйăсем выляс, спорт снарячĕсем çинче ĕçлес, чупас, сикес, çӳлеллле хăпарас, перес туртăмне-кăсăклăхне тытса пыраççĕ. Вĕсене хускану координацине, вăр-варлăхне, пластикипе хăвăртлăхне, шултра тата вĕтĕ моторика аталанăвне пулăшакан ӳт-пӳ хăнăхтарăвĕсем тума хистеççĕ. Çав хускванусемпе хăнăхтарусем ачасен организмне сиен ан кӳччĕр тесе сăнаса тăраççĕ.

Çитĕннисем ачасемпе пӳлĕмре те, уçă сывлăшра та спорт вăййисем, спорт уявĕсем, физкультура занятийĕсем ирттереççĕ. Ачасене конькипе, йĕлтĕрпе, велосипедпа ярăнма, ишме тата ыт. майсем туса параççĕ, вĕсем тĕрлĕ спорт тĕсĕпе кăсăкланассине аталантараççĕ.

Программа Организацие ачасен ӳт-пӳ ааталăнăвне йĕркелессин меслечĕсемпе формисене суйлама ирĕк хăварать. Çавăн пекех вариативлă вĕренӳ программисемпе усă курма та ирĕк пур.

2.3. Çитĕннисемпе ачасен хутшăнăвĕ

Çитĕннисемпе ачасен хутшăнăвĕ ачан аталăнăвĕшĕн çав тери пĕлтерĕшлĕ, вĕренӳ ĕç-хĕлĕн пĕтĕм енĕсене витерĕнет.

Ача харкам ĕçре те, çитĕннисем пулăшнипе те таврари тĕнчепе паллашать, вылять, ӳкерет, çынсемпе хутшăнать. Пĕтĕм этемлĕх ĕç-хĕлĕсен,

культура тĕслĕхĕсене явăçтарни те (пурнăç культури, тĕнчене тĕпчени, пуплев, хутшăну тата ыт. те), культура ăслай-хăнăхăвĕсене харпăрласси те аслисемпе тĕрлĕ ĕç-хĕлте хутшăннă май пулса пырать. Аслисемпе хутшăннă май, харкам тĕллĕн япаласен талккăш уçлăхĕнче ĕçленĕçемĕн ача культура ăслайĕсене харпăрланине культура практики тесе палăртаççĕ.Çак процесра педагогсем кирлĕ чухне ĕçтеш пек, кирлĕ чухне ертӳçĕ пек вырăнлă хутшăнса ачан ĕç-хĕлне сăлтавлассине аталантарса пырсан çеç, вăл пĕтĕмĕшле культура ăслайĕсене туллин харпăрлама пултарать.

Çак ĕçре хутшăну содержанипе хутшăну характерне мĕнле йĕркелени те пысăк вырăн йышăнать. Хутшăну содержанийĕ ача ыйтăвĕсен шайне тивĕçтерет пулсан, вăл çитĕннисене кăмăллать, вĕсемпе хутшăнма туртăнать, хутшăну ăнăçлăхĕ ӳсет.

Психологи тĕлĕшĕнчен килĕшӳллĕ, майлă хутшăну йĕркелени, пĕр-пĕрне ĕненсе хутшăнни, çитĕннисем ачасен нушисене тивĕçтерме тимлени, кĕçĕннисем аслисене хисплени вĕсен чи кирлĕ пахалăхсене аталантарма май парать: пултарулăх ĕçне туртăнни, пуçарулăх, харпăр хăй тивĕçлĕхне туйни, хăйне тивĕçлĕ пек хаклама вĕренни.

Организацире тата çемьере аслисемпе ачан ĕçтешле хутшăнăвĕсем вĕрентнипе вырăнлă черетленсе пыраççĕ. Ĕçтешле хутшăнусен тĕп характеристики – ачапа çитĕннисем ĕç-хĕл процессне пĕрле хутшăнни. Çитĕннисем лартнă тĕллевсене пурнăçлама ачасемпе пĕрле, ытларах чухне опытлăрах, пĕлекенрех ĕçтеш пек хутшăнаççĕ.

Ачан харкамлăхне амалантарма пулăшакан хутшăну йĕркелес тесен кашни валли психологи тĕлĕшĕнчен канăçлă лару-тăру тума тăрăшас пулать. Ачана унăн кăмăлне тивĕçтернине, уншăн пур майсемпе те тăрăшнине, ăна пурте юратса пахаланине туйса тăма майсем туса памалла. Асли кĕçĕннине пĕр-пĕр стандартпа килĕшӳллĕ калăплама хăтланмасть, ачапа унăн харкам уйрăмлăхĕсене, характерне, йăлисене, интересĕсемпе туртăмĕсене шута илсе, хисеплесе хутшăнать. Вăл ачапа пĕрле савăнать, пăшăрханать. Ăна йывăрлăхсенче пулăшать, хавхалантарать. Унăн вăййисемпе ĕçĕсене хутшăнать. Çитĕннĕ çын ачасене ытлашши вырăнсăр чарассинчен тата айăпласинчен тытăнса тăрать. Çакăн пек хутшăну ачара хӳтлĕх туйăмĕ çуратать, унăн харкамлăхне ăнăçлăн аталанма май парать, аслисене те кĕçĕннисемпе тăнăç хутшăну йĕркелеме май парать.

Ачан харкамлăхне хисеплесе хутшăнни унăн ырă енĕсене калăплама, аталантарма пулăшать. Вăл хăйне тата ыттисене хисеплеме вĕренет, мĕншĕн тесен ачапа аслисем мĕнле хутшăнни вăл харкама мĕнле йышăнассине, ыттисемпе мĕнле хутшăнассине питех те пысăк витĕм кӳрет. Хăйне юратсан, хисеплесе хутшăнсан, вăл харкама ытларах шанма пуçлать, йăнăшасран

хăрамасть. Çитĕннисем ачана кирлĕ таран ирĕк парсан, ăна пулăшса пырсан, вăл хăй вăйне шанма пуçлать, йывăрлăхсенчен хăраса ÿкмест, çине тăрса вĕсене татса пама çул-йĕр шырать.

Çитĕннисем ачан харкмлăхне шута илсе хутшăнни, ăна тиркемесĕр йышăнни вырăнсăр чараксем лартасран, айăпласран хăтараççĕ. Ача вара хăйĕн йăнăшĕсене йышăнма хăрамасть. Аслипе кĕçĕнни пĕр-пĕрне шанса хутшăнни ачана кăмăл-сипет нормисене чунтан ĕненсе харпăрлама пулăшать.

Ача хăйĕн йышăнăвĕсемпе хăтланăшĕсемшĕн яваплă пулма вĕренсе пырать. Мĕншĕн тесен çитĕннĕ çын май пур чухне яланах ачана суйлама ирĕк парать. Ачан хăйĕн шухăшне уççăн калама, кăмăла кайнă ĕç-хĕл, ĕçтешсене суйлама май пурри унăн харкамлăхне аталантрама, хăй йышăнăвĕшĕн яваплă пулма вĕренме пулăшать.

Ача хăй тĕллĕн шутлама вĕренсе пырать. Мĕншĕн тесен аслисем ăна хăйсем шутланă пек тума хистемеççĕ, ачана хăй шутланă пек тума пулăшаççĕ. Çапла майпа вăл хăйĕн кăмăл-туйăмне кăмăл-сипет нормисемпе килĕшÿллĕ палăртма вĕренсе пырать. Ачана хăйĕн савăнни-хурланнине, пăшăрханăвĕсене ăнланма, вĕсене сăмахпа палăртма пулăшса çитĕннисем унăн харкам-туйăмне кăмăл-сипет нормисемпе килĕшÿллĕ палăртас ăслайĕсене калăпланма пулăшаççĕ.

Ача ыттисене ăнланма, вĕсемпе пĕрле савăнма-хурланма вĕренсе пырать. Мĕншĕн тесен вăл çак опыта аслисемпе хутшăннă май харпăрлать те хăйĕн кулленхи хутшăнăвне куçарать.

Педагогсем психика аталăнăвĕнче ачасем пĕр-пĕринпе тĕрĕс хутшăннине шута илсе вĕсене пĕр-пĕрне пулăшма, хĕрхенме, ыттисен кăмăл-туйăмне ăнланма хăнăхтараççĕ, тантăшĕсемпе хутшăннă чухне хăй шухăшне хăюллăрах хÿтĕлеме, вĕсемпе килĕшме, ыттисен интересĕсене уяма, харпăр сăмахне çрĕплетсе çине тăма вĕрентсе пыраççĕ. Çак тĕллевпе ачана ун таврашĕнчи çынсем çинчен, вĕсем мĕн кăмăлпа пурăнни çинчен ытларах каласа пама тăрăшаççĕ.

2.4. Педагогика коллективĕпе ачасен çемйисен хутшăнăвĕ

Ашшĕ амăшĕсемпе (саккунлă представителĕсемпе) партнёрла килĕштерсе хутшăнассин тĕллевĕпе задачисем

Çемье ачан чи кĕçĕн, кĕçĕн тата шкулчченхи ÿсĕмĕсенчи аталанăвне пысăк витĕм паракан пирвайхи социализацин тата вĕренĕвĕн институчĕ пулать. Çавăнпа шкул çулне çитменнисен вĕренÿ программисене пурнăçа кĕртекен педагогсен хăйсен ĕçĕнче çак факторсене шута илмелле: çемьери пурнăç условийĕ, çемье йышĕ, унăн йăли-йĕркипе хаклăхĕсем. Çавăн пекех

педагогсен ашшĕ амăшĕсен (саккунлă представительсен) ачасене аталантарас тата ăс парас ĕçри пултарулăхĕсемпе çитĕнĕвĕсене те шута илмелле. Çемьепе тачă çыхăнса ĕçлени Организаци ĕçĕн ăнăçлăхне ӳстерет. Икĕ енĕ пĕр-пĕринпе диалогра пулсан кăна ача пурнăçĕн урăх лару-тăрăвĕнче хăйне мĕнле тытнине пĕлме пулать. Çак информаци, ача çинчен нумайрах пĕлни, ашшĕ амăшĕсемпе (саккунлă представителĕсемпе) педагогсен партнĕрла хутшăнăвĕн, вĕсем ачасене вĕрентес тата ăс парас ĕçре пĕр-пĕрне шанса, ĕненсе пĕрле тачă ĕçлессин никĕсĕ пулать.

Диалогра пурнăçри улшăнусене, вĕренӳ программисен тĕрлĕ варианчĕсене тата çемье ыйтăвĕсене те шута илес пулать. Педагог вĕренӳ тата ăспару ĕçĕнче ашшĕ-амшĕсен (саккунлă представительсен) юлташĕ пулса тăрать. Унăн вĕсен пурнăç условийĕсемпе çыхăннă задачисене ăнламалла, çитĕннĕ çынсемпе ĕçлемелли принципсене пĕлмелле: вĕренӳ процесне хутшăнакансене тиркесрен тытăнса тăни, кашнине хăй шухăшне калама май пани, пурнăç çине тĕрлĕрен пăхнине хисеплени, пĕлӳ илес туртăма тивĕçтерни.

Çемьепе вĕренӳ тата ăспару ĕçĕнче партнерла хутшăнни ачасене ăнăçлă аталантарма майсем уçса парать.

Ĕçтешле ăнланса хутшăнни икĕ енĕ те ачасен ăспарăвĕшĕн яваплă пулнипе çыхăнать. Çавăн пекех партнерла хутшăнни çемьепе Организаци пĕр-пĕрне хисепленине, вĕсен пĕр тĕллевсемех пулнине, çав тĕллевсене пĕрле килĕштерсе пурнăçламаллине пĕлтерет.

Партнерсем ăспарăвăн пĕтĕмĕшле тĕллевĕсемпе меслечĕсене килĕштерсе суйлани, вĕсене пĕрле килĕштерсе пурнăçлани, çемье тата çемье тулашĕнчи вĕренӳри вĕçе-вĕçĕнлĕхе тытса пыма, ик енĕн мехелне хушма, çăмăл мар ĕçре вăй-хăвата пĕрлештерме май парать.

Педагогпа çемье хушшинчи диалог уйрăмах ачан хăтланăшĕсем тата аталану тĕлĕшĕнчен мĕнле те пулин кăлтăксем пулсан пĕлтерĕшлĕ. Йывăрлăхсене пĕрле тишкерни вĕсен сăлтавĕсене вăхăтра палăртма, пĕр тăхтаса тăмасăр татса пама тивĕçлĕ çул-йĕр шырама май парать. Диалогра ашшĕ амăшĕсем (саккунлă представительсем) педагогпа вĕренӳ тата ăспару ĕçне мĕнле аванрах йĕркелесси пирки, Организаци тата çемье çак тĕлĕшпе мĕн тума пултарни çинчен канашлама пултараççĕ.

Педагогсем çемьене ача аталанăвĕнче пулăшса пыраççĕ, кирлĕ пулсан ытти специалстсемпе службăсене (психолог, логопед, дефектолог тата ыттисен канашĕсем) явăçтараççĕ.

Çапла майпа Организаци ачасен аталанăвĕнче сиксе тухакан кăлтăксемпе йывăрлăхсене малтанхи тапхăртах асăрхаттарма пултарать.

Хисеплени, пĕр пĕрне шанни-ĕнĕнни дилог ăнăçлăхăн никĕсĕ пулать.

Педагогпа ашшĕ-амăшĕсен (саккунлă представительсен) диалогĕ педагогика ĕç-хĕлне планланă чухне те кирлĕ. Педагогсем ачасен çемйинчи пурнăç йĕркине пĕлни вĕсене вĕренӳ задачисене ăнăçлăрах пурнăçлама май парать.

Педагогсен хăйсен те ашшĕ-амăшне (саккунлă представительсене) хăйсен ĕçĕ çинчен, ачасем Организацире хăйсене мĕнле тытни çинчен пĕлтерсе тăмалла. Ашшĕ-амăшĕ (саккунлă представительсем) яланах ачи Организацине ăнăçлă хăнăхса, аталанса пытăр тесен пĕрле мĕн тумаллине пĕлесшĕн.

Кун пек чухне хушăран хушă хутшăнни чăн-чăн партнĕрла хутшăнăва куçать.

Организаци ашшĕ-амăшне (саккунлă представительсене) вĕренӳ ĕçĕнче те, уйрăм занятисенче те активлă хутшăнма сĕнме пултарать. Ашшĕ-амăшĕ (саккунлă представительсем) Организаци пурнăçне хăйсен ятарлă пĕлӳ-ăслайне кӳме пултараççĕ: ачасене хăйсен ĕçне чĕнеççĕ, вĕсем валли инсцинировкăсем лартаççĕ, музейсемпе спектакльсене пĕрле çӳреççĕ, территорине тасатма, çӳп-çап пуçтарма пулăшаççĕ, ачасен экскурсине илсе кайма хутшăнаççĕ.

Проект ĕçĕ те ашшĕ-амшĕсене (саккунлă представительсене) явăçтарма анлă майсем туса парать. Ашшĕ-амăшĕ (саккунлă представительсем) проект планланă-хатĕрленĕ ĕçе те, уявсене те хутшăнаççĕ. Çавăн пекех вĕсем хăйсем планласа, хăйсен вăйĕпе ятарлă мероприятисем те ирттерме пултараççĕ. Организаци ашшĕ-амăшĕсем (саккунлă представительсем) хăйсем мĕн шутланине пĕр-пĕринпе сӳтсе явнине, çемьесем пĕр-пĕрне пулăшнине ырлать.

2.5. Сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе тӳрлетӳ тумалли ĕçĕн программи

Саплаштару ушкăнсенче сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе пурнăçламалли вĕренӳ программин пĕтĕмĕшле калăпăшне палăртнă чухне ачасен ӳсĕм уйрăмлăхĕсене, вĕсен аталанăвĕн тĕп енĕсене, шкулчченхи вĕренӳ уйрăмлăхĕсене шута илеççĕ. Вăл шута тĕрлĕ ача-пăча ĕç-хĕлне (вăйă, хутшăну, пĕлӳ, тĕпчев, продуктивлă ĕç-хĕл, музыка, ӳнер тата ыт. те) тумалли вăхăт, ӳт-пӳ тата психика тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасен ятарлă квалификациллĕ тӳрлетĕвне тĕрлĕ вăхăтра йĕркелени те кĕрет: режим саманчĕсенче, ачасен харкам ĕç-хĕлĕнче, ачасен çемйипе хутшăннă май.

Шкулчченхи вĕренӳ программине пурнăçа кĕртекен Организацинчи саплаштару ушкăнсенче вĕренӳ программисене пурнăçлас тĕлĕшпе лартакан задачăсем шутне çаксем кĕреççĕ:

– ӳт-пӳ аталанăвĕн, ăс-тăн, кăмăл-сипет, ӳнерпе илем тата харкам пахалăхĕсене аталантарасси;

– вĕренӳ ĕç-хĕлĕн никĕсне калăпласси;

– сывлăха упрасси тата çирĕплетесси;

– ачасен ӳт-пӳ тата психика аталанăвĕн кăлтăкĕсене тӳрлетесси;

– сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасем валли те, ытти йĕркеллĕ аталанакан ачасем валли те, вĕсен ашшĕ-амăшĕ (саккунлă представительсем) тата педагогика коллективĕ валли те хальхи вăхăт ыйтнине тивĕçтерекен аталантаруллă япала талккăш хутлăхне йĕркелесси;

– ачасен пĕтĕмĕшле культурине калăпласси.

Тӳрлетӳ-аталантарӳ ĕçĕ сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасен ятарлă вĕренӳ нушисене, психологипе медицина тата педагогика комиссийĕн пĕтĕмлетĕвне шута илсе йĕркеленет.

Саплаштару ушкăнĕсенче вĕренӳ процесне йĕркеленĕ май çак позицисене тĕпе хумалла:

1) шкулчченхи вĕренӳ организацисен специалисчĕсен (учитель-логопед, учитель-дефектолог, педагог-психолог) воспитательсен, хушма пĕлӳ паракан педагогсен сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе ĕçлессин йĕркин тата содержанин регламенчĕ;

2) тьютор ĕçĕн содержанипе регламĕнчĕ;

3) шкулчченхи вĕренӳ организацийĕн психологи, медицина тата педагогика консилиумĕн ĕçĕн содержанийĕпе регламенчĕ.

Саплаштару ушкăнсенче сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасем валли шкулчченхи вĕренĕвĕн ансатлатнă тĕп вĕренӳ программи пурнăçа кĕрсе пырать.

Саплаштару ушкăнсенче икĕ программа вăйра. Сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасем валли шкулчченхи вĕренĕвĕн тĕп вĕренӳ программи çинче никĕсленсе çак ачасен психофизика аталанăвне, вĕсен харкам мехелне шута илсе ансатлатнă вĕренӳ программи (инклюзивлă вĕренӳ программи) калăплаççĕ. Ку программа ачасен кăлтăкĕсене тӳрлетме, вĕсене социумра хăнăхма пулăшмаллла. Ушкăнри ытти ачасем шкулчченхи вĕренĕвĕн тĕп вĕренӳ программипе вĕренсе пыраççĕ.

Ансатлатнă вĕренӳ программине калăпланă чухне çакна шута илмелле:

– ача харкамлăхне унăн ӳсĕмĕпе, ӳт-пӳ тата психика уйрăмлăхĕсемпе шайлашуллă вĕренӳ тата ăспару меслечĕсемпе усă курса калăплани;

– сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасене кирлĕ пек аталанса пыракан тантăшĕсемпе пĕрле вĕренме вырăнлă пулăшу вĕренӳ хатĕрĕсемпе тата педагогика мелĕсемпе усă курса воспитательсен, педагог-психологсен, учитель-логопедсен, учитель-дефектологсен пĕрлĕхлĕ ĕçне йĕркелеме тивĕçлĕ условисем туса пани;

– пĕтĕм ача-пăча ĕç-хĕлне тата кулленхи лару-тăрăва йĕркеленĕ, мĕне те пулин татса панă, ĕçĕн результатне палăртнă, планланă, ĕç программине пурнăçланă, ĕç результатне пахаланă-хакланă чухне ачан харкамлăхне аталантарассине шута илни.

Ача садне çӳреме пуçласан пĕр уйăх хушши пурте, вăл шутра сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасем те, педагогика тата психологи диагностикине тухаççĕ.

Ача аталанăвне тĕрĕсленин результачĕсемпе ансатлатнă вĕренӳ программине калăпланă чухне усă кураççĕ.

Ансатлатнă вĕренӳ программинче сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе ятарласа ĕçлемелли ĕç-хĕлсен формисемпе тĕсĕсене, кашни ачан ĕç калăпăшĕпе содержанийĕ мĕнле пулмаллине, мĕнле ятарлă психологипе педагогика технологийĕсемпе, вĕренӳпе меслетлĕх материалĕсемпе, техника хатĕрĕсемпе усă курмаллине, тьютор ĕçĕн шалашне палăртаççĕ.

Ансатлатнă вĕренӳ программине сӳтсе явма та, пурнăçлама та ачан ашшĕ-амăшне (саккунлă представительсене) явăçтараççĕ.

Программа тытăмне ачасен психофизика аталанăвĕпе мехелне, кăлтăксен тытăмĕпе йывăрăшне шута илсе тӳрлетӳ программисен тивĕçлĕ модулĕсене сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе мĕнле ĕçлемеллине палăртнă меслетлĕх сĕнĕвĕсен комплексне те кĕртеççĕ.

Сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе ансатлатнă вĕренӳ программисем тăрăх ĕçлесси çакна шута илсе йĕркеленет:

– кашни тапхăртах ашшĕ-амăшĕсен (саккунлă представительсен) хутшăнăвĕн уйрăмлăхĕсемпе шалашне;

– организацийĕн сотрудникĕсем хушшинчи хутшăнăван уйрăмлăхĕсемпе шалашне;

– сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасемпе ĕçлес формăсемпе меслетсене суйламалли технологисене шута илмеллине;

– сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ача ыттисемпе пĕрле вĕрентессин тапхăрĕсемпе малалла куçма хатĕррине палăртмалли критерисене, саплаштару ушкăнĕсенче ачана тухăçлă аталанма тата ăнăçлă хăнăхма условисем епле йĕркеленине.

Вĕренӳ программисене еплерех пурнăçа кĕртсе пынине шайлаштарасси шкулчченхи вĕренӳ организацийĕн психологи тата медицина, педагогика консилиумĕн ларăвĕсенче пулса пырать. Унта вĕренӳ программине пурнăçлама хутшăнакан пĕтĕм педагог тата специалистем хутшăнаççĕ.

3. ЙĔРКЕЛӲ ĔÇĔН ПАЙĔ

3.1. Ачасене аталанма май паракан психологипе педагогика условийĕсем

Программăра ачана хăйĕн ӳсĕм, харкам мехелĕсемпе интересĕсене шута илсе кирлĕ пек психологи тата педагогика условийĕсем йĕркелеме палăртнă:

1. Çитĕннисемпе ачасен ***харкам аталăнăвне амалантаракан хутшăну-çыхăну***. Çакă кашни ачанах ĕç-хĕл, ĕçтеш, ĕç хатĕрĕсем тата ыт. те суйлама май паракан лару-тăру йĕркелессипе çыхăнать; çĕнĕ пĕлӳ тата пурнăçра кирлĕ хăнăхусем харпăрласси унăн харкам опычĕ çинче никĕсленмелле.

2. ***Педагогика хаклавĕшĕн ориентир – ачан ăнăçу кăтартăвĕсем*** пулмалла. Урăхла каласан ачан хальхи тата малтанхи çитĕнĕвĕсене танлаштармалла, унăн харкам хаклав пултарулăхне ырламалла.

3. ***Вăйă ĕç-хĕлне*** ача аталанăвĕшĕн пĕлтерĕшлĕ фактор пек ***калăпламалла***. .

4. Ачан ӳт-пӳ, социаллă, хутшăну, пĕлӳлĕх, пуплев, ӳнер тата илем аталанăвне ăнăçлă йĕркелеме тата унăн харкамлăхне упраса хăварма пулăшакан ***аталантаруллă вĕренӳ уçлăхне йĕркелени***.

5. ***Репродуктивлă тата продуктивлă ĕç-хĕлсем шайлашăнса пыни***: ача-пăча тĕпчев, ăславлăх ĕç-хĕлĕсен культурăллă формисемпе тĕслĕхĕсене харпăрлас тĕлĕшпе йĕркеленĕ ĕç-хĕлсем; пĕрлĕхлĕ, харкам тĕллĕн, хускануллă тата хусканусăр активлăх формисем.

Ăспару ĕçĕн тухăçлăхĕпе ăнăçлăхĕ педагогика ĕç-хĕлне уçăмлă тĕллевлĕн, çирĕп планпа, вĕçе-вĕç çыхăнтарса пынинчен килни. Ăспару ĕç-хĕлĕ çут çанталăк йĕркипе, этем аталанăвĕн хăй майлăхĕпе килĕшсе тăни, çакă ачан уйрăмлăхĕсене шута илсе ăна пур енлĕн килĕшӳллĕ пĕрпĕтĕмлĕхре аталанма май пани.

6. Шкулчченхи ачан пур енлĕ аталанăвĕнче ***çемье пайрăмĕ пĕлтерĕшлĕ*** пулни.

Педагогсен професси шайĕ, вĕсен професси компетенцийĕсем, вăл шутра хутшăну компетенципе ачасен ĕç-хĕлне сăлтавлама пултарни, çав вăхăтрах интернетпа хăрушсăрлăх тĕлĕшĕнчен аталанса пыни.

3.2. Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхне йĕркелени

Организацин аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ (пăхăр: 3.9. пай – нормативлă меслетлĕх докуменчĕсен списокĕ) Стандарт ыйтнине тата санитарипе эпидимиологи правилисене тивĕçтермелле.

Организацири аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ Программăна шут илсе калăпланă тĕп вĕренӳ программине пурнăçлама майсем туса памалла. Программăра аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхне мĕнле йĕркелес тĕлĕшпе çирĕп требованисем лартман. Организаци Программăн тĕллевĕсемпе задачисем тата принципĕсем çинче никĕсленсе аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхне хăй тĕллĕн йĕркелеме пултарать.

Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхне йĕркеленĕ чухне Организацин хăйĕн вĕренӳ ĕç-хĕлĕн, социокультура, экономика тата ытти условисен уйрăмлăхĕсене; усă куракан вариативлă вĕренӳ программисем ыйтнине; вĕренӳ ĕç-хĕлне хутшăнакансен (ачасемпе вĕсен çемйисем, педагогсем, организацири ытти сотрудниксем, сетьри çыхăнăва хутшăнакансем тата ыт. те) мехелĕсемпе туртăмĕсене шута илмелле.

Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ – вĕренӳ уçлăхĕн пайĕ. Унта ятарласа йĕркеленĕ хутлăх (Организацири пӳлĕмсем, Программăна пурнăçлама май паракан ун таври территори), материалсем, хатĕрсем, электрон вĕренӳ ресурсĕсем кĕреççĕ. Çавăн пекех ачасен аталăнăвĕнчи кăлтăкĕсене тӳрлетме май паракан, шкулчченхи ачасен вĕренĕвĕпе ăспарăвĕнче, вĕсен сывлăхне упрас тата çирĕплетес ĕçре усă куракан хатĕрсем те.

Стандартпа килĕшӳллĕн аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕн тĕрлĕ вариантне йĕркелме пулать. Анчах кун пек чухне Программăн тĕллевĕсемпе принципĕсене, пĕтĕмĕшле вĕренӳ программине пурнăçлама кирлĕ ӳсĕм тата ар уйрăмлăхĕсене шута илмеллине асра тытмалла.

Стандартпа килĕшӳллĕн Организацин аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ çаксене пурнăçлама май памалла:

– ачасен ӳт-пӳ тата психика сывлăхне, кăмăл-туйăм хăтлăхне упрасси тата çирĕплетессине, вăл шутра хутшăну социализаци уйрăмлăхĕпе интернет-ресурссен хăрушлăхĕсене шута илсе те; ачасен харкамлăх тăнăçлăхне, вĕсен кăмăл-туйăмне, туртăмĕсене хисеплессине; хăйсене тиркевсĕр хаклама, харкам мехелĕсемпе пултарулăхĕсене шанма вĕрентессине, вăл шутра ачасем пĕр-пĕринпе пĕрлĕхлĕ ĕçре хутшăнса-çыхăнса хутшăнассине те;

– организацири аталантаруллӑ япаласемпе талккӑш хутлӑхӗн вӗрентӳ мехелӗпе май килнӗ таран ытларах усӑ курассине;

– ачасене кирлӗ материалсем , активлӑх тӗсӗсене, пӗрлехлӗ ӗҫ-хӗле тата тӗрлӗ ӳсӗмри ачасен хутшӑнӑвне хутшӑнакансене, тӗрлӗ ушкӑнри ачасемпе тата аслисемпе йӗркеленӗ хутшӑнӑва хутшӑнакансене суйлама; ҫавӑн пекех хӑйсен кӑмӑл-туйӑмне, шухӑшӗсене палӑртма май паракан вариативлӑ аталантаруллӑ вӗренӳ йӗркелессине;

– педагогсен кулленхи ӗҫ-хӗлне йӗркелеме, хӑйсен профессионализмне пӗр вӗҫӗм ӳстерме, аталантарма хавхалантаракан условисем тӑвассине;

– шкулччченхи вӗренӳ уҫӑмлӑ, уҫӑ пулмаллине; ашшӗ-амӑшне (саккунлӑ представительсене) вӗренӳ ӗҫ-хӗлне явӑҫтармаллине; вӗсене ачисене вӗрентес, ӑс парас, пепкисен сывлӑхне упрас тата ҫирӗплетес ӗҫре пулӑшмаллине; вӗсене ҫемьери вӗренӳ пуҫарӑвӗсенче пулӑшмаллине;

– вӗренӳ ӗҫ-хӗлӗсене ачасемпе ҫитӗннисен, кашни ачан харкам тӑнӑҫлӑхне, интересӗсемпе мехелӗсене, вӗсен аталану социаллӑ лару-тӑрӑвне, ӳсӗм тата харкам уйрӑмлӑхӗсене шута илсе (ачасен аталанӑвне юри васкатма та, юри чарса пыма та юрамасть) калӑпланӑ хутшӑнӑвӗ ҫинче никӗсленсе йӗркелессине;

– тӗрлӗ тӗне ӗненекен, тӗрлӗ социаллӑ сийсенчен тухнӑ, вӑл шутра сывлӑх тӗлӗшӗнчен кӑлтӑк пур ачасене те, Организацире пурнӑҫланса пыракан тӗрлӗ вӗренӳ программине пурнӑҫа кӗртсе пыма пӗр тан условисем туса парассине;

Аталантаруллӑ япаласемпе талккӑш хутлӑхӗ – вӗренӳпе ӑспару тата сӑлтавлас функцисене пурнӑҫлакан уҫӑ система. Вӑл хутлӑх аталантаруллӑ пулмалла, хӑй те куллен аталанса пымалла.

Организацин аталантаруллӑ япаласемпе талккӑш хутлӑхӗ ачан тӗрлӗ активлӑхне тивӗҫтерме пултармалла, вӑл шутра ачасен социализаци уйрӑмлӑхӗсене асра тытса та: вӑйӑллӑ хутшӑну, вӑйӑ, пӗлӳлӗх, тӗпчев, хускану, конструировани; сӑмах, кӗвӗ, ӳнер искусствисен хайлавӗсене йышӑнни тата ыт. те., ҫак тӗллевпе кашни ачан тӗрлӗ тапхӑрти туртӑмӗсене, вӗсен сывлӑхне упрасси-ҫирӗплетессине, кӑлтӑкӗсене тӳрлемелли майсене шута илсе.

Организацин аталантаруллӑ япаласемпе талккӑш хутлӑхне педагогсем кашни ачан харкамлӑхне, унӑн мехелӗсене, активлӑх шайӗпе интересӗсене шута илсе унӑн аталанӑвӗн харкам траекторине калӑплама йӗркелеҫҫӗ.

Ку задачӑна пурнӑҫлама аталантаруллӑ япаласемпе талккӑш хутлӑхӗ ҫакӑн пек пулмалла:

1) шалаш тĕлĕшĕнчен пуян – унта тĕрлĕ категоринчи ачасен вăйă, пĕлӳлĕх, тĕпчев тата ăславлăх активлăхне тивĕçтерекен вĕренӳ хатĕрĕсем (вăл шутра техникăпа информаци хатĕрĕсем те), материалсем (вăл шутра усă курса юрăхсăра кăлармаллисем те), инвентарь, вăйă, спорт тата сывлăха çирĕплетмелли оборудовани, эксперимент тумалли материалсем, ачасен хускану активлăхне (вăл шутра шултра тата вĕтĕ моторикăна аталантараканнисем те), вăйăсемпе ăмăртусене хутшăнма кирлĕ хатĕрсем. Çак аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхенче ачасем хăйсене хăтлă туймалла, хăйсен мехелĕсемпе пултарулăхĕсене кăтартма пултармалла.

2) кирлĕ чухне улăштарма пулни – вĕренӳри лару-тăрăва, ачасен интересĕсемпе мехелĕсем урăхланнине кура, улăштарма май пулмалла.

3) нумай функциллĕ – аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхăн элеменчĕсемпе тĕрлĕ ача-пăча активлăхĕнче тĕрлĕрен усă курма май пулмалла. Тĕслĕхрен, ача-пăча сĕтел-пуканĕ, матсем, çемçе модульсем, ширмăсем, çут çанталăк материалĕсем.

4) пурте усă курма май пурри – тĕп ача-пăча активлăхне тивĕçтерекен теттесемпе, вăйăсемпе, материалсемпе тата пособисемпе пур вĕренекенсене те, вăл шутра сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасене те, ирĕклĕ усă курма майсем туса памалла.

5) хăрушсăр пулни – аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕн пур элеменчĕсемпе шанчăклă усă курма хăрушсăр пулмалла, вĕсем санитарипе эпидемиологи правилисемпе нормативĕсене, пушар хăрушсăрлăхĕн правилисене тивĕçтермелле.

Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхне проектланă чухне Стандартра палăртнă вĕренӳ уçлăхĕсенчи – социаллă хутшăну, пĕлӳлĕх, пуплев, ӳнерпе илем, ӳт-пӳ – вĕренӳ процесĕ пĕрлĕхлĕ пулмаллине шута илмелле.

Социаллă хутшăну уçлăхĕнчи вĕренӳ ĕç-хĕлне йĕркелеме çакă кирлĕ:

Ушкăнсен тата ачасен вĕренӳ ĕç-хĕлне йĕркелемелли ытти пӳлĕмсенче (музыка, спорт залĕсем, хĕллехи сад, изостуди, тата ыт. те) ачасене çитĕннисемпе те, тантăшĕсемпе те тĕрлĕрен ушкăнланса пĕрле хутшăнма тата ĕçлеме майсем туса параççĕ. Ачасен хăйсен интересĕсене кура выляма, тата вĕсемпе занятисем ирттерме пĕтĕм ушкăнпа та, пĕчĕк ушкăнсене те пуçтарăнма майсем пулмалла.

Ачасен Организацин инфраструктурин пĕтĕм объекчĕсемпе, çавăн пекех тĕп ача-пăча активлăхне тивĕçтерекен вăйăсемпе, теттесемпе, материалсемпе, пособисемпе инкексĕр, чăрмавсăр усă курма май пулмалла.

Организацири аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕнче пур вĕренекен те, вăл шутра сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасем те, хăйсене хăтлă туймалла.

Сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасем валли Организацире вĕсене тĕрлĕ ĕç-хĕлте тăрăшма, тантăшĕсемпе хутшăнма-выляма май паракан ятарлă сĕтел-пукан пулмалла. Çак ятарлă оборудованине лартма Организацин пӳлĕмĕсенче ырăн çителĕклĕ пулмалла.

Организацири аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ сывлăх тĕлĕшĕнчен кăлтăк пур ачасене ӳт-пӳ тата психика тĕлĕшĕнчен аталанма, вĕсен сывлăхне упрама-çирĕплетме, кăлтăкĕсене тӳрлетме-саплаштарма кирлĕ условисем туса памалла. Çакăн валли ушкăнсен пӳлĕмĕсемпе ытти пӳлĕмсенче ачасене ирĕклĕ çӳреме çителĕклĕ ырăн пулмалла. Çавăн пекех пӳлĕмсенче ачасен хускану активлăхне тивĕçтерме ятарлă лаптăксем уйăрмалла: чупма, сикме, пеме, çӳлелле хăпарма тата ыт. те.

Организацире ачасен шултра моторикине тата хускану активлăхне аталантармалли оборудовани, инвентарь, материалсем; вĕтĕ моторикине аталантармалли материалсемпе пособисем пулмалла.

Организацире ачасен сывлăхне тĕрĕслемелли медицина процедурисем, тӳрлетӳ тата профилактика мероприятийĕсем иртермелли условисем тумалла.

Организицири аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ ачасене хăйсене кăмăл-туйăм тĕлĕшĕнчен хăтлă туйма, педагогика сотрудникĕсене тухăçлă ĕçлеме кирлĕ условисене тивĕçтермелле.

Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ ачасен вăйă, пĕлӳ-тĕпчев ĕç-хĕлĕсене йĕркелеме кирлĕ условисене тивĕçтермелле.

Ку тĕлĕшпе ушкăнсен пӳлĕмĕсемпе территорине кĕрекен талккăша тĕплĕн шутласа йĕркелемелле. Унта ачасем тĕрлĕ вăйă, вăл шутра сюжетлă-рольлисене те, выляма пултарччăр. Çав пӳлĕмсенче сюжетлă-рольлĕ тата дидактика вăййисене выляма оборудовани, теттесем, материалсем, вăл шутра улăштару япалисем те, пулмалла.

Организацири аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ ачасен пĕлӳ-тĕпчев аталăнăвĕ валли кирлĕ условисене тивĕçтермелле. Çак тĕллевпе тĕрлĕ оборудованипе, информаци ресурсĕсемпе, ачасен пĕлӳлĕх ĕç-хĕлне йĕркелемелли приборсемпе тата материалсемпе тивĕçтернĕ пӳлĕмсемпе лаптăксем уйăрмалла – кĕнекесен кĕтесĕ, библиотека, хĕллехи сад, пахча, чĕрчунсен кĕтесĕ тата ыт.те.

Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ ачасен ӳнер тата илем аталанăвĕшĕн кирлĕ условисене тивĕçтермелле. Организацири пӳлĕмсене

тата территорине кĕрекен талккăша илемлетмелле; ачасен ӳнер, кĕвĕ, театр ĕç-хĕлĕсем валли ятарлă оборудованипе тата материалсемпе тивĕçтернĕ пӳлĕмсемпе лаптăксем уйăрмалла.

Организацире вĕренӳ процесне информатизацилемелли условисем пулмалла.

Аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхне ашшĕ-амăшĕ (саккунлă представительсем) çемье условисенче те йĕркелеме пултараççĕ. Çакна тума вĕсен, çемьепе обществăлла ăспару пĕрлĕхне тытса пырас тесе, хăйсен ачи çӳрекен Организацин вĕренӳ программипе паллашмалла. Вĕренӳ программипе паллашни çемьепе Организаци хутшăнăвне ăнăçлăрах, тухăçлăрах тăвать.

3.3. Программăна пурнăçлама май паракан кадр условийĕсем[1]

3.4. Программăна пурлăхпа техника енчен тивĕçтерни

3.5. Программăна пурнăçлама укçа-тенкĕпе тивĕçтерни

3.6. Вĕренӳ ĕç-хĕлне планлани

Программа вĕренӳ процесне йĕркелессине те, вĕренӳ ĕç-хĕлне календарьпе килĕшӳллĕ планлассине те хытарса калăпламасть. Программа мĕнле условисенче пурнăçланса пынине, ачасемпе вĕсен çемйисен, педагогсемпе Организацири ытти сотрудниксен мехелĕсемпе туртăмĕсене, интересĕсемпе пуçарăвĕсене шута илсе Организаци вĕсен ĕçне-хĕлне майларах йĕркелеме уçлăх хăварать.

Программăна пурнăça кĕртекен Организацисенчен календарлă вĕренӳ графикĕсем (вĕсене çулталăк тата ытти йышши планпа çирĕппĕн çыхăнтарса), Программăн шалаш компоненчĕсене пурнăçлас тĕлĕшпе калапланă, календарьпе çыхăннă ĕç программисем ыйтма юрамасть.

Педагогсен ĕç-хĕлне планласси ачасен харкам аталанавĕн результачĕсен педагога хаклавĕ çинче никĕсленет, чăн малтан вăл кашни ачана ăнăçлă аталанса пыма май паракан психологипе педагогика условийĕсем йĕркелессипе, вăл шутра аталантаруллă япаласемпе талккăш хутлăхĕ калăплас ĕç-хĕлпе те çыхăнать.

---

[1] *Аяларах кăтартнă пайсенчи материалпа çак программăра тупса паллашма пулать: Примерная основная образовательная программа дошкольного образования. Одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию (протокол от 20 мая 2015 г. № 2/15)*

Организаци ĕç-хĕлне планлани ăна малалла аталантарма тĕллеттермелле, çакна май Организацин программи епле пурнăçланса пынин шалаш тата тулаш хаклавĕсене шута илмелле.

Организаци планĕсен çавăн пек тĕслĕхĕсене вĕренӳ программисенче панă (Пăхăр: п. 3.10. Литература çăл куçĕсен списокĕ).

3.7. Кун йĕркипе режимĕ

Программа Организацине кун йĕркипе ĕç режимне Организацин программине пурнăçа кĕртсе пымалли условисене, вĕренӳ ĕç-хĕлне хутшăнакансен кăмăл туртăмĕсемпе вĕсем ыйтнине, пурнăçа кĕртекен авторла вариативлă программăсен, вăл шутра шкулчченхи хушма вĕренӳ программин те, уйрăмлăхĕсене, çавăн пекех санитари тата эпидемиологи требованийĕсене шута илсе харкам тĕллĕн палăртма ирĕк парать.

3.8. Программăна аталантарас тата лайăхлатас, ăна нормăпа право, укçа-тенкĕ, ăслăлăхпа меслетлĕх, кадрсем, информци тата техника ресурсĕсем тĕлĕшĕнчен тивĕçтерес ĕçсен малашлăхĕ[2]

3.9. Норма тата нормăпа меслетлĕх докумечĕсем

1. Конвенция о правах ребенка. Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 года.─ ООН 1990.
1. Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ (ред. от 31.12.2014, с изм. от 02.05.2015) «Об образовании в Российской Федерации» [Электронный ресурс] // Официальный интернет-портал правовой информации: ─ Режим доступа: pravo.gov.ru..
2. Федеральный закон 24 июля 1998 г. № 124-ФЗ «Об основных гарантиях прав ребенка в Российской Федерации».
3. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 4 сентября 2014 г. № 1726-р о Концепции дополнительного образования детей.

---

[2] *Аяларах кăтартнă пайри материалпа çак программăра тупса паллашма пулать: Примерная основная образовательная программа дошкольного образования. Одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию (протокол от 20 мая 2015 г. № 2/15)*

4. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 29 мая 2015 г. № 996-р о Стратегии развития воспитания до 2025 г.[Электронный ресурс].─ Режим доступа:http://government.ru/docs/18312/.

5. Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 19 декабря 2013 г. № 68 «Об утверждении СанПиН 2.4.1.3147-13 «Санитарно- эпидемиологические требования к дошкольным группам, размещенным в жилых помещениях жилищного фонда».

6. Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 15 мая 2013 г. № 26 «Об утверждении СанПиН 2.4.1.3049-13 «Санитарно- эпидемиологические требования к устройству, содержанию и организации режима работы дошкольных образовательных организаций» // Российская газета. – 2013. – 19.07(№ 157).

7. Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 3 июня 2003 г. № 118 (ред. от 03.09.2010) «О введении в действие санитарно- эпидемиологических правил и нормативов СанПиН 2.2.2/2.4.1340-03» (вместе с «СанПиН 2.2.2/2.4.1340-03. 2.2.2. Гигиена труда, технологические процессы, сырье, материалы, оборудование, рабочий инструмент. 2.4. Гигиена детей и подростков. Гигиенические требования к персональным электронно-вычислительным машинам и организации работы. Санитарно-эпидемиологические правила и нормативы», утв. Главным государственным санитарным врачом Российской Федерации 30 мая 2003 г.) (Зарегистрировано в Минюсте России 10 июня 2003 г., регистрационный № 4673)

8. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от17 октября 2013г.

9. № 1155 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования» (зарегистрирован Минюстом России 14 ноября 2013г., регистрационный № 30384).Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от6 октября 2009 г.

10. № 373 (ред. от 29.12.2014) «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования» (зарегистрирован Минюстом России 22 декабря 2009 г., регистрационный № 15785).

11. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897 (ред. от 29.12.2014) «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (зарегистрирован Минюстом России 1 февраля 2011 г., регистрационный № 19644).

12. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 мая 2012 г.

13. № 413 (ред. от 29.12.2014) «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования» (зарегистрирован Минюстом России 7 июня 2012 г., регистрационный № 24480).

14. Приказ Минздравсоцразвития России от 26 августа 2010 г. № 761н (ред. от 31.05.2011)

15. «Об утверждении Единого квалификационного справочника должностей руководителей, специалистов и служащих, раздел «Квалификационные характеристики должностей работников образования» (Зарегистрирован в Минюсте России 6 октября 2010 г. № 18638)

16. Письмо Минобрнауки России «Комментарии к ФГОС ДО» от 28 февраля 2014 г. № 08- 249 // Вестник образования.– 2014. – Апрель. – № 7.

17. Письмо Минобрнауки России от 31 июля 2014 г. № 08-1002 «О направлении методических рекомендаций» (Методические рекомендации по реализации полномочий субъектов Российской Федерации по финансовому обеспечению реализации прав граждан на получение общедоступного и бесплатного дошкольного образования).

3.10. Литература çăл куçĕсем

При разработке Программы использовались следующие литературные источники, представленные в данном перечне в порядке, учитывающем значимость и степень влияния их на содержание Программы.

1. Амонашвили Ш.А. Основы гуманной педагогики. В 20 кн. Кн. 6. Педагогическая симфония. Ч. 1. Здравствуйте, Дети! / Шалва Амонашвили. — М. : Амрита, 2013.

2. Антология дошкольного образования: Навигатор образовательных программ дошкольного образования:сборник. – М.: Издательство «Национальное образование», 2015.

3. Асмолов А.Г. Оптика просвещения: социокультурные перспективы. – М.: Просвещение, 2015.

4. Асмолов А.Г. Психология личности. Культурно-историческое понимание развития человека. – М., Академия, 2011.

5. Бостельман А., Финк М. Применение портфолио в дошкольных организациях: 3–6 лет. – М.: Издательство «Национальное образование», 2015.

6. Венгер Л.А. Восприятие и обучение. – М., 1969.

7. Веракса Н.Е. и др. Познавательное развитие. – М.: Мозаика-синтез, 2014.

8. Выготский Л.С. Мышление и речь // Собр. соч.: В 6 т. – Т. 2. – М.: Педагогика,1982. 1986.

9. Запорожец А.В. Избранные психологические труды: в 2 т. – М.: Педагогика,

10. Инклюзивная практика в дошкольном образовании: методич. пособие дляпедагогов дошк. учреждений / под ред. Т.В. Волосовец, Е.Н. Кутеповой. – М.: Мозаика-Синтез, 2011.

11. Короткова Н.А., Нежнов П.Г. Наблюдение за развитием детей в дошкольных группах / Изд. 3-е, дораб. – М.: Линка-Пресс, 2014.

12. Корчак Януш. Как любить ребенка / Януш Корчак; пер. с польск. К.Э. Сенкевич. – Москва: АСТ, 2014. (Библиотека Ю. Гиппенрейтер).

13. Корчак Януш. Уважение к ребенку. –СПб.: Питер, 2015.

14. Кравцов Г.Г., Кравцова Е.Е. Психология и педагогика обучения дошкольников: учеб. пособие. – М: Мозаика-Синтез, 2013.

15. Кривцова С.В. Патяева Е.Ю.Семья. Искуство общения с ребенком / под ред. А.Г. Асмолова. – М.: Учебная книга БИС, 2008.

16. Кудрявцев В.Воображение, творчество и личностный рост ребёнка / Владимир Товиевич Кудрявцев.– М.: Чистые пруды, 2010.(Библиотечка «Первого сентября”, серия «Воспитание. Образование. Педагогика”. Вып. 25).

17. Леонтьев А.Н. Психологические основы развития ребенка и обучения. – М.: Смысл, 2012.

18. Лисина М.И. Формирование личности ребенка в общении. – СПб.: Питер, 2009.

19. Манске К. Учение как открытие. Пособие для педагогов. – М.: Смысл, 2014.

20. Мид М. Культура и мир Детства. – М., 1988.

21. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Организация сюжетной игры в детском саду. – М., 2009.

22. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Ориентиры и требования к обновлению содержания дошкольного образования: метод. рекомендации. – М., 1993.

23. Михайлова-Свирская Л.В. Индивидуализация образования детей дошкольного возраста. Пособие для педагогов ДОО (0–7 лет). – М.: Просвещение, 2014.

24. Навигатор образовательных программ дошкольного образования [Электронный ресурс].─ Режим доступа:http://Navigator.firo.ru.

25. Уденховен Н. ван, Вазир Р. Новое детство. Как изменились условия и потребности жизни детей. – М.: Университетская книга, 2010.

26. Обухова Л.Ф. Возрастная психология: учеб. для вузов: гриф МО, М.: Юрайт,

27. 2014.

28. Патяева Е.Ю. От рождения до школы. Первая книга думающего родителя. –М.:

29. Смысл, 2014.

30. Педагогика достоинства: идеология дошкольного и дополнительного образования. – М.: Федеральный институт развития образования, 2014.

31. Поддьяков А.Н. Исследовательское поведение. 2-е изд. испр. и доп. – М.: Издательство «Национальное образование», 2015.

32. Поддьяков Н.Н. Психическое развитие и саморазвитие ребенка-дошкольника. Ближние и дальние горизонты. – М., 2013.

33. Стеркина Р.Б., Юдина Е.Г., Князева О.Л., Авдеева Н.Н.,. Галигузова Л.Н, Мещерякова С.Ю. Аттестация и аккредитация дошкольных образовательных учреждений. – М., АСТ, 1996.

34. Ушинский К. Человек как предмет воспитания Т. 1 Опыт педагогической антропологии / Константин Ушинский. – М., 2012. – 892 с.

35. Шкалы для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях / под ред. В.К. Загвоздкина, И.В. Кириллова. – М.: Издательство

36. «Национальное образование», 2015. – 116 с.

37. Шулешко Е. Понимание грамотности. О педагогическом решении проблем преемственности в начальном образовании детей от пяти до одиннадцати лет. Книга первая. Условия успеха. Общая организация жизни детей и взрослых в детском саду и начальной школе, их взаимоотношений вне занятий и на занятиях по разным родам деятельности / Под ред. А. Русакова. – СПб.: Образовательные проекты, Участие, Агентство образовательного сотруднгичества, 2011. – 288 с.

38. Эльконин Д.Б. Детская психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д.Б. Эльконин; – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 384 с.

39. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. – М., 1989.

40. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М., Владос, 1999.

41. Эриксон Э. Детство и общество / 2-е изд., перераб. и доп.; пер. с англ. – СПб.: Ленато: АСТ: Фонд «Университетская книга», 1996.

42. Юдина Е.Г., Степанова Г.Б., Денисова Е.Н. (Ред. и введение Е.Г. Юдиной) Педагогическая диагностика в детском саду. – М.: Просвещение, 2005.